

Delovno gradivo za konferenco DKAS

Vse krajinne štejejo!

K večji kakovosti bivanja s krajinsko politiko

Muzej za arhitekturo in oblikovanje, 10. oktober 2019

Varstvo in razvoj slovenske krajine: Izhodišča za oblikovanje krajinske politike

Sklop 4:

Koncept Krajinske politike Slovenije

z naborom akcijskih ukrepov za prvo fazo njenega izvajanja

Naročnik:	Ministrstvo za okolje in prostor Dunajska 47, 1000 Ljubljana	
Izdelovalec:	Društvo krajinskih arhitektov Slovenije Jamnikarjeva 101, 1000 Ljubljana	
Partnerja:	IPOP – Inštitut za politike prostora Tržaška 2, 1000 Ljubljana Društvo za varstvo Alp CIPRA Slovenija Trubarjeva cesta 50, 1000 Ljubljana	
Podizvajalca:	Prostorsko načrtovanje Aleš Mlakar s.p. Pokopališka ulica 5, 1000 Ljubljana ACER Novo mesto d.o.o. Šentjernejska cesta 43, 8000 Novo mesto	št. naloge 88/18 št. naloge J-16/18
Naslov naloge:	Varstvo in razvoj slovenske krajine: Izhodišča za oblikovanje krajinske politike	
Faza:	Sklop 4: Koncept Krajinske politike Slovenije z naborom akcijskih ukrepov za prvo fazo njenega izvajanja	
Urednika:	mag. Jelka Hudoklin , univ.dipl.inž.kraj.arh. dr. Aleš Mlakar , univ.dipl.inž.kraj.arh.	
Pri pripravi koncepta so sodelovali:	Tadeja Ažman , mag.inž.kraj.arh., IPOP Špela Berlot , mag.geog., CIPRA Slovenija Tadej Bevk , mag.inž.kraj.arh., DKAS Nika Cigoj Sitar , univ.dipl.inž.kraj.arh., Prost. načrtovanje Aleš Mlakar s.p. Jelena Hladnik , univ.dipl.inž.kraj.arh., MOP mag. Jelka Hudoklin , univ.dipl.inž.kraj.arh., ACER Novo mesto d.o.o. dr. Aleš Mlakar , univ.dipl.inž.kraj.arh., Prost. načrtovanje Aleš Mlakar s.p. Barbara Mlakar , univ.dipl.inž.kraj.arh., DKAS dr. Maja Simoneti , univ.dipl.inž.kraj.arh., IPOP Gaja Trbižan , univ.dipl.inž.kraj.arh., DKAS	
Datum izdelave:	oktober 2019	

KAZALO VSEBINE

Povzetek

A Uvodna pojasnila

1	OZADJE IN NAMEN GRADIVA	2
2	POVZETEK UGOTOVITEV PREDHODNIH SKLOPOV PROJEKTA	3
2.1	Analiza obstoječega sistema načrtovanja, varstva in upravljanja krajine v Sloveniji	4
2.2	Analiza tujih primerov krajinskih politik	6
2.3	Zaključki tematskih in medresorskih delavnic	7
3	KONCEPT KRAJINSKE POLITIKE SLOVENIJE	12
3.1	Osnova za pripravo koncepta	12
3.2	Določila Evropske konvencije o krajini in priporočila Odbora ministrov	12
3.3	Določila Protokola "Varstvo narave in urejanje krajine"	13
3.4	Krajinska politika Slovenije kot sistem in formalen dokument	15

B Predlog vsebine dokumenta/resolucije "Krajinska politika Slovenije: Sistem varstva, načrtovanja in upravljanja krajine"

1	NAMEN IN CILJI KRAJINSKE POLITIKE SLOVENIJE	22
1.1	Namen Krajinske politike Slovenije	22
1.2	Slovenska krajina – stanje, potrebe in priložnosti	23
1.3	Cilji - kaj prinaša krajinska politika	24
2	TEMELJNA NAČELA IN ŽELENO STANJE SLOVENSKE KRAJINE	28
2.1	Temeljna načela varstva, načrtovanja in upravljanja krajine	28
2.2	Želeno stanje krajine	29
3	PRAVNI OKVIR	31
3.1	Mednarodni dokumenti	31
3.2	Slovenski predpisi in strateški dokumenti	31
4	ORGANIZACIJSKI OKVIR	33
4.1	Organizacijska struktura in pristojnosti za izvajanje krajinske politike	33
4.2	Podatki in informacije	35
4.3	Organizacija upravljanja krajine	35

5	ORODJA VARSTVA, NAČRTOVANJA IN UPRAVLJANJA KRAJINE	37
5.1	Krajinski terminološki slovar	37
5.2	Krajinska tipologija in katalog krajin	37
5.3	Prostorsko načrtovanje in graditev objektov	39
5.4	Presoja vplivov na okolje/krajino	40
5.5	Zavarovana in posebna krajinska območja	41
5.6	Resorni razvojni programi in drugi dokumenti	45
5.7	Sodelovanje in partnerstva	47
5.8	Spremljanje stanja in nadzor	48
6	OZAVEŠČANJE, IZOBRAŽEVANJE, RAZVOJ STROKE IN DOBRE PRAKSE	50
6.1	Ozaveščanje	50
6.2	Izobraževanje in raziskovanje	51
6.3	Spodbujanje dobre prakse	52
7	FINANČNI MEHANIZMI	54
8	AKCIJSKI NAČRT ZA OBDOBJE 2020–2025	55
8.1	Uvod	55
8.2	Predlog prioritetenih akcij	56

POVZETEK

Gradivo **Koncept Krajinske politike Slovenije z naborom akcijskih ukrepov za prvo fazo njenega izvajanja** je pripravljeno v okviru projekta **Varstvo in razvoj slovenske krajine: Izhodišča za oblikovanje krajinske politike**, ki ga Društvo krajinskih arhitektov Slovenije – DKAS s partnerjema, IPOP – Inštitutom za politike prostora in Društvom za varstvo Alp CIPRA Slovenija, izvaja na podlagi javnega razpisa Ministrstva za okolje in prostor za sofinanciranje projektov nevladnih organizacij, ki delujejo na področju narave, okolja in prostora. Namen projekta je:

- priprava strokovnih izhodišč za oblikovanje in izvajanje Krajinske politike Slovenije,
- vključevanje strokovne javnosti v oblikovanje predlogov ciljev in ukrepov krajinske politike in
- ozaveščanje javnosti o pomenu varstva in razvoja slovenske krajine.

Krajinsko politiko Slovenije razumemo kot širok sistemski okvir za delovanje družbe na področju urejanja krajine, ki temelji na **družbenem sporazumu in dogovoru** o sistemu vrednot in ciljih razvoja ter o načinih delovanja na področju varstva, načrtovanja in upravljanja krajine. Gre za **niz različnih, a usklajenih in dobro povezanih aktivnosti**, ki izvirajo iz zavez posameznih strateških dokumentov, zakonskih določil, akcijskih načrtov, okvirov delovanja na različnih prostorsko-načrtovalskih ravneh, (med)resorskih programov, sporazumov in usklajevanj, javno dostopnih podatkov ter ugotovitev raziskav in ciljno usmerjenih projektov. Krajinska politika kot taka postane odraz politične volje za spoštovanje vrednot prebivalcev, mednarodnih zavez – zlasti Evropske konvencije o krajini in je podlaga za uresničevanje širokega spektra potreb slovenske družbe po učinkovitem varstvu, načrtovanju in upravljanju krajine.

Da bi lahko kot država in državljani dosegli večjo skladnost različnih sektorskih dokumentov in ukrepov na področju varstva, načrtovanja in upravljanja krajine, je treba najprej oblikovati skupno vizijo in v procesu odprtega sodelovanja dogovoriti ukrepe za doseganje te vizije v določeni časovni perspektivi ter dogovorjeno vsebino tudi legalizirati s sprejemom pravnoformalno obvezujočega dokumenta na najvišji politični ravni. Zato projektna skupina predlaga, da se na ravni države pripravi in sprejme **"Krajinska politika Slovenije" kot splošen družbeni dogovor o varstvu, načrtovanju in upravljanju krajini**, ki vsebuje temeljna izhodišča in zaveze:

- za vzpostavitev celovitega sistema varstva, načrtovanja in upravljanja krajine;
- za odgovorno ravnanje s krajino;
- za ohranjanje in dvig kakovosti slovenske krajine;
- za sistemsko urejeno, povezano in koordinirano delovanje vseh deležnikov;
- za promocijo in ozaveščanje.

Krajinska politika Slovenije se uveljavi s formalnim dokumentom – predvidoma **resolucijo**, ki jo na predlog Vlade RS sprejme Državni zbor, vendar je skupaj z **akcijskim načrtom** živ sistem, ki se razvija in odziva na aktualne razmere. Dokument ter vsa povezana gradiva in podatki se predstavijo na spletu, s ciljem, da so na enem mestu zbrane in javno dostopne vse pomembne informacije o urejanju slovenske krajine.

Gradivo je pripravljeno na podlagi **analize obstoječih razmer v Sloveniji in primerov tujih praks** na tem področju. Analiza obstoječega sistema načrtovanja, varstva in upravljanja krajine v Sloveniji je pokazala, da ta sistem ni celovit, zaradi šibkega sodelovanja udeležencev pri urejanju prostora pa ne prihaja do usklajenih učinkov posameznih zakonskih rešitev in resornih ukrepov v krajini. Medtem ko smo na tem področju v Sloveniji v zadnjih letih nazadovali, analiza tujih primerov krajinskih politik

kaže, da se pomen celostnega upravljanja krajine v evropskih državah povečuje in da se ambiciozne nove rešitve uveljavljajo na različnih ravneh in družbenih področjih. Razmere v praksi si je projekt prizadeval oceniti tudi s pomočjo tematskih delavnic in ekspertnega znanja. Pri tem se je oprl na priporočila medresorske fokusne skupine ter na področja, tradicionalno povezana z urejanjem krajine, to so urejanje prostora, varstvo okolja, kmetijstvo, varstvo kulturne dediščine in turizem. V okviru projekta so bile organizirane tudi delavnice s širšo zainteresirano javnostjo (Pogovorimo se o krajini – skupaj), ki so odprle možnosti za predstavitev problematike in za izmenjavo mnenj tudi zunaj strokovnih krogov.

V gradivu sta predlagana struktura in vsebina dokumenta "**Krajinska politika Slovenije**" s podnaslovom "**Sistem varstva, načrtovanja in upravljanja krajine**". Predlog odgovarja na potrebe slovenskega prostora in družbe ter sledi predstavi o celoviti ureditvi področja na način, ki je optimalen glede na veljavni sistem urejanja prostora (prostorskega načrtovanja, upravljanja), varstva (okolja, narave, kulturne dediščine, naravnih virov) in usmerjanja ekonomskega razvoja (gospodarstva, turizma). Predlog strukture in vsebine dokumenta sledi strukturi Krajinske politike Slovenije kot sistema delovanja in tako podpira/formalizira sistem varstva, načrtovanja in upravljanja krajine:

Nagovorom in preambuli sledi **uvodni sklop**, ki obsega:

- Predstavitev **namena** Krajinske politike Slovenije, z orisom **stanja, potreb in priložnosti slovenske krajine**. Na podlagi ugotovitev analize in komunikacije z deležniki v projektu, predvsem na tematskih delavnicah, so predlagani **cilji** Krajinske politike Slovenije kot okvir ukrepov za njeno uresničevanje.
- Sledi predlog **temeljnih načel** varstva, načrtovanja in upravljanja krajine in zeleno stanje krajine na strateški/nacionalni ravni, kar se upošteva pri pripravi vseh strateških planskih aktov in resornih dokumentov.

Osrednji sklop ja razdeljen na **pet stebrov politike/sistema**:

- Kot prvi od petih stebrov je predstavljen **pravni okvir** izvajanja krajinske politike – tako mednarodni dokumenti, katerih upoštevanje je nujno pri nadgrajevanju slovenskega pravnega reda za doseganje zelenega stanja krajin, kot tudi slovenski predpisi, v katerih se zagotovi zakonsko priznanje krajine v prostorski in povezanih zakonodajah ter v državnih strateških dokumentih.
- **Organizacijski okvir** obsega organizacijsko strukturo in pristojnosti z izvajanje krajinske politike za sistemsko urejeno, osrednje vodeno ter povezano delovanje vseh deležnikov in za zagotovitev vseh podatkov in informacij v zvezi z varstvom, upravljanjem in načrtovanjem krajine na enem mestu, ki bo tudi javno dostopno. Vzpostavi se sistem medsebojno usklajenega, dobro koordiniranega upravljanja krajine na celotnem ozemlju države in občine, ki bo ustrezno tako z razvojnega in varstvenega vidika kot z vidika uresničevanja ciljev na področju urejanja prostora nasploh.
- Najširši steber predstavljajo **orodja varstva, načrtovanja in upravljanja krajine** – nekatera so nova, druga pa že obstajajo, vendar niso v celoti izkoriščena, predvsem pa ne medsebojno povezana in usklajena. Obsegajo široko polje strokovnega dela in na začetku izpostavljajo pripravo Krajinskega terminološkega slovarja kot orodja za poenotenje strokovnega izrazoslovja in pravičnega, enoznačnega razumevanja vsebin, pomembnih za krajino. Sledijo aktivnosti v zvezi z nadgradnjo in posodobitvijo obstoječe krajinske tipologije in zagotovi javna dostopnost in možnost uporabe enotnih relevantnih podatkov o značilnostih in vrednostih posameznih krajinskih območij ter o jasnih varstvenih in razvojnih usmeritvah zanje. Kot ključno orodje

varstva, upravljanja in načrtovanja krajine je izpostavljeno prostorsko načrtovanje z graditvijo objektov; na vseh ravneh (državna, regionalna in občinska ter strateška – planska in izvedbena raven) se skladno z analitičnimi ugotovitvami in usmeritvami iz strokovnih podlag zagotovi polna uveljavitev krajinskega načrtovanja, kot načina za učinkovito usklajevanje interesov v prostoru in uveljavljanje javnega interesa ter preseganje parcialnih interesov in rešitev. Pomembno orodje je tudi obravnava krajine v presojah vplivov na okolje, pri čemer je posebej pomembna integracija postopkov prostorskega načrtovanja in (celovitega) presojanja vplivov na okolje/krajino. Hkrati se uveljavi (standardizirano, formalno) varstvo krajin z opredelitvijo zavarovanih območij in posebnih krajinskih območij. Izjemno pomembno orodje je ustrezna vključenost krajine v resorne politike/programme na vseh ravneh, pogoj za to pa je učinkovito medresorsko usklajevanje s ciljem iskanja sinergij in sprejemanja optimalnih odločitev. Obenem so izjemnega pomena sodelovanje in partnerstva za zagotavljanje prenosa znanj in ozaveščanje kot orodja za boljše vključevanje javnosti v procesih prostorskega načrtovanja in graditve.

- Četrty steber obsega **ozaveščanje, izobraževanje, razvoj stroke in dobre prakse**. Namen aktivnosti v tem sklopu je spodbuditi večje zavedanje o pomenu krajine v strokovni in širši javnosti, izboljšati vključevanje problematike krajin v izobraževalne procese, graditi vrednostni sistem širše javnosti ter izobraževati strokovno javnost in jo seznanjati z dobro prakso.
- Zadnji steber predstavljajo **finančni mehanizmi**, s katerimi bodo zagotovljena sredstva za izvajanje krajinske politike na področju urejanja prostora na vseh ravneh (država, regije, občine) in v resorjih.

Zadnji sklop prinaša predlog **akcijskega načrta za izvajanje krajinske politike v obdobju 2020 – 2025**. Predstavljenih je sedem prioritetenih akcij, za katere je bilo v projektu ugotovljeno, da so najpomembnejše in jih je treba izvesti čim prej, ker so bodisi (pred)pogoj za realizacijo drugih ukrepov bodisi razmeroma enostavni in ne zahtevajo velikega finančnega ali organizacijskega vložka in so uresničljivi v 5-letnem obdobju.

A UVODNA POJASNILA

1 OZADJE IN NAMEN GRADIVA

Gradivo **Koncept Krajinske politike Slovenije z naborom akcijskih ukrepov za prvo fazo njenega izvajanja** je pripravljeno v okviru projekta **Varstvo in razvoj slovenske krajine: Izhodišča za oblikovanje krajinske politike**, ki ga Društvo krajinskih arhitektov Slovenije – DKAS s partnerjema, IPOP – Inštitutom za politike prostora in Društvom za varstvo Alp CIPRA Slovenija, izvaja na podlagi javnega razpisa Ministrstva za okolje in prostor za sofinanciranje projektov nevladnih organizacij, ki delujejo na področju narave, okolja in prostora (Ur. l. RS, št. 16/18). Namen projekta je:

- priprava strokovnih izhodišč za oblikovanje in izvajanje krajinske politike,
- vključevanje strokovne javnosti v oblikovanje predlogov ciljev in ukrepov krajinske politike in
- ozaveščanje javnosti o pomenu varstva in razvoja slovenske krajine.

Gradivo je rezultat sodelovanja partnerjev in podizvajalcev projekta, podjetij Prostorsko načrtovanje Aleš Mlakar s. p. in ACER Novo mesto d.o.o.. Delovna skupina je ocenila, da je zaradi celovitosti in povezanosti vsebin smiselno v enotno gradivo povezati pogodbeno ločeni projektni aktivnosti iz sklopa 4, to je podsklopa 4.1 *Oblikovanje koncepta krajinske politike* in podsklopa 4.2 *Nabor akcijskih ukrepov za prvo fazo izvajanja krajinske politike*.

Gradivo je razdeljeno na dva sklopa:

- **sklop A** je namenjen obrazložitvi koncepta Krajinske politike Slovenije, obsega pa tudi povzetek predhodnih sklopov projekta, na katerih koncept temelji;
- **sklop B** obsega izhodišča oziroma predlog vsebine dokumenta "Krajinska politika Slovenije: Sistem varstva, načrtovanja in upravljanja krajine", vključno z osnutkom akcijskega načrta za prvo fazo njenega izvajanja.

2 POVZETEK UGOTOVITEV PREDHODNIH SKLOPOV PROJEKTA

Povzetek ugotovitev prehodnih sklopov projekta je namenjen razumevanju in utemeljevanju posameznih izhodišč in predlaganega koncepta krajinske politike, predvsem zavzemanja za vzpostavitev in delovanje celovitega in jasnega sistema varstva, upravljanja in načrtovanja krajine. Ugotovitve izhajajo iz:

- analize obstoječega sistema varstva, upravljanja in načrtovanja krajine v Sloveniji,
- analize tujih primerov krajinskih politik ter
- zaključkov tematskih in medresorskih delavnic.

Razvoj družbe pomembno vpliva na rabo in razvoj dejavnosti v prostoru ter s tem tudi na krajino. V zadnjih dveh desetletjih se je slovenska krajina¹ močno spremenila, s tem pa so se ponekod izgubile prepoznavne podobe slovenskega prostora, ki ga sicer visoko vrednotimo in želimo z njim zagotavljati kakovostne bivalne razmere in razvojne možnosti – to velja tako za razvojno najzanimivejša območja kot za odmaknjene in razvojno zapostavljene predele (Kultura prostora in graditve zdaj!, 2016).

Podobne pojave v krajini zaznavajo vse razvite države, ki zato skrbi za krajino namenjajo vse več politične in strokovne pozornosti. Varstvo krajine v okvirih načrtovanja in upravljanja postaja vse pomembnejši izziv, k reševanju katerega države podpisnice nagovarja tudi Evropska konvencija o krajini². V praksi se varstvu in razvoju krajine posamezne države posvečajo glede na svoje sistemske rešitve urejanja prostora in tudi z oblikovanjem novih strategij in politik, ki ukinjajo slabo prakso in preprečujejo nadaljnje neželene spremembe krajine.

Prizadevanja za izboljšanje razmer v krajini v domačem in mednarodnem prostoru vse bolj izpostavljajo zahteve po učinkovitejšem povezovanju in sodelovanju vseh udeležencev pri urejanju prostora z namenom bolj celovitega upravljanja krajine. Vse jasneje se izražajo tudi potrebe po učinkovitejšem prostorskem načrtovanju ter po aktivnejšem sodelovanju med resorji, ki so nosilci pomembnih pristojnosti in mehanizmov na področju upravljanja krajine. Prav tako se v kontekstu zagotavljanja zdravega bivalnega okolja, obvladovanja podnebnih sprememb ter ohranjanja naravnih virov in biotske raznovrstnosti odpirajo novi poudarki, kot sta zelena infrastruktura in trajnostna mobilnost, ki izpostavljajo pomen celovitega upravljanja s krajino in vlogo krajinskih prvin v urejanju naravne in kulturne krajine ter krajine v urbanem prostoru.

Kot je pokazala opravljena analiza v tem projektu, v Sloveniji glede obravnave krajine, torej na področju, na katerem je bila Slovenija nekoč med najbolj naprednimi, v marsičem zaostajamo in ne sledimo zavezam Evropske konvencije o krajini (v nadaljnjem besedilu: EKK), ki jo je Slovenija ratificirala v letu 2003. Zaradi sprememb v krajini, ki posegajo v razvojne možnosti in kakovost bivanja ter spreminjajo identiteto slovenskega prostora, je treba ukrepati. Potreben je korenit poseg v sistem varstva, upravljanja in načrtovanja krajine in sprožiti zagon nove prakse obvladovanja

¹ V gradivu je pojem krajina večinoma uporabljen v ednini, ker gre bodisi za sistemske, načelne opredelitve bodisi za obravnavo krajinskega prostora Slovenije kot celote. V nekaterih primerih, ko je poudarek na raznolikosti, členjenosti ali na zamejenih delih krajinskega prostora, pa je uporabljena množina – krajine. Krajina je obravnavana skladno z opredelitvijo, kot jo določa ZUreP-2: "Krajina je območje, kot ga zaznavajo ljudje in ima prepoznavne naravne, kulturne ali poselitvene značilnosti, ki so rezultat delovanja in medsebojnega vplivanja narave in človeka. Krajino se prepozna kot naravno, kulturno in krajino v urbanem prostoru."

² Evropska konvencija o krajini, Uradni list RS, MP 19/2003, 30. 07. 2003.

razvoja, ki bo temeljil na razvoju znanj in zavedanja celotne družbe o pomenu krajine, saj bo samo na ta način mogoče zamejiti negativne trende.

2.1 Analiza obstoječega sistema načrtovanja, varstva in upravljanja krajine v Sloveniji

Analiza obstoječega sistema načrtovanja, varstva in upravljanja krajine v Sloveniji kaže, da ta sistem ni celovit in da zaradi šibkega sodelovanja udeležencev pri urejanju prostora ne prihaja do usklajenih in še manj do sinergijskih učinkov posameznih zakonskih rešitev in resornih ukrepov v krajini. To se odraža tako v vsebinah dokumentov na različnih hierarhičnih ravneh in področjih kot pri rabi prostora in v prostoru. Ključne ugotovitve analize so navedene v nadaljevanju.

Velike spremembe v slovenski krajini v zadnjih 20 letih: V zadnjih dveh desetletjih je bila podoba slovenske krajine precej spremenjena. Zaradi izgradnje avtocest in drugih velikih infrastrukturnih projektov (elektrarne, daljnovodi, plinovodi, železnice, kamnolomi) ter z njimi povezanih in z njimi sproženih novogradenj so bile izgubljene mnoge prepoznavne podobe slovenskega prostora. Poleg gradnje infrastrukture se je izrazito povečal obseg razpršene poselitve, tipološko neprimernih gradenj v predmestjih in na podeželju ter neprimernih oblik poselitve, oglaševanja in drugih posegov, med drugim tudi na področju turizma (npr. nekateri veliki turistični kompleksi in glampingi). Pomemben vzrok za številna razvrednotenja krajine je neracionalna in nedomišljena raba prostora, ki je tudi posledica razdrobljenosti slovenskega prostora na 212 občin in odsotnosti regionalnega prostorskega načrtovanja in pomanjkljivega nacionalnega načrtovalskega okvira, kar vodi v segmentirano in neakovostno prostorsko načrtovanje. Pomemben vzrok za nastale razmere je dejstvo, da nelegalni posegi v prostor v Sloveniji niso učinkovito sankcionirani. Številne spremembe v krajini pa so tudi posledica odseljavanja in opuščanja kmetijske rabe ter posledičnega zaraščanja kulturne krajine na odmaknjenih, razvojno podhranjenih in za obdelovanje zahtevnih predelih.

Krajina je nezadostno obravnavana v prostorski, gradbeni in sektorski zakonodaji, pristojnosti so razpršene: Pomen načrtovanja razvoja in varstva krajine je v prostorski in gradbeni zakonodaji izrazito podcenjen. V sedanjem sistemu je interes za varstvo, upravljanje in načrtovanje krajine razdeljen med različne resorje in sektorje.³ Zaradi odsotnosti skrbnika za celovit razvoj krajine in zaradi avtonomnosti sektorjev in sektorske zakonodaje prihaja do parcialne in zato pomanjkljive obravnave krajine na vseh ravneh načrtovanja in upravljanja, pogosto pa je krajina celo povsem prezrta.

Posledično prihaja do zastojev in drugih težav (tudi) v procesu medsektorskega usklajevanja, pri pripravi dokumentov, ki jih sprejema Vlada ali DZ. Posamezni sektorji, katerih področja delovanja se navezujejo tudi na krajino, imajo vrsto mehanizmov za varstvo, načrtovanje in upravljanje krajine, vendar je njihovo delovanje nepovezano, enostransko in med njimi ne prihaja do sinergij. Ker vse do uveljavitve ZUreP-2 v letu 2018 za krajino ni bil določen nosilec urejanja prostora, še danes s strani državnih institucij nimamo dobrega pregleda nad celotno problematiko krajine, pa tudi ne ustrezne koordinacije. Poleg tega ob dejstvu, da novi zakon o urejanju prostora (ZUreP-2) prinaša nekatere obetavne spremembe (strokovne podlage, prostorske akte), novi gradbeni zakon ne zahteva projektne dokumentacije, dovoljenj in evidenc za urejanje javnih površin in objektov v krajini, in za noben objekt in nobeno ureditev ni zahtevan načrt krajinske arhitekture.

³ V besedilu sta večkrat uporabljena pojma »resor« in »sektor«. Pojem »resor« je uporabljen v kontekstu resorjev kot ministrstev, pojem »sektor« pa je uporabljen v primerih, ko gre za posamezna ožja področja znotraj resorjev.

Upad razvoja znanj in strokovnega dela pri načrtovanju, varstvu in upravljanju krajine: Potem ko so bili v 90-tih letih izdelani številni raziskovalni in metodološki projekti s področja vrednotenja, evidentiranja, varstva in razvoja krajine (izjemne krajine, tipologija krajin, območja prepoznavnosti) in so se začeli uveljavljati primeri dobre prakse krajinskega načrtovanja (npr. načrtovanje avtocestnega križa, študije ranljivosti), sta v zadnjih 15 letih zaznana upad sistematičnega/raziskovalnega spremljanja stanja in razvoja mednarodno primerljivih rešitev v praksi ter splošno nazadovanje na področju načrtovanja in upravljanja krajine v primerjavi z razvitimi državami. Ni prenosa strategij, znanj in smernic EU v prakso, rezultati raziskav in podatki o krajini (izjemne krajine, tipologija, klasifikacija idr.) niso javno dostopni, formalizirani ali zavezujoči, nekateri so zastareli oz. potrebni preveritve, priročnikov in izobraževanj strokovne javnosti skoraj ni. Merila za vrednotenje krajine med načrtovalci niso široko znana in v praksi uveljavljena, poleg tega ni navodil za vrednotenje vplivov na krajino in za izvajanje nadzora nad kakovostjo presoj vplivov na okolje ter obravnave krajine v prostorski in projektni dokumentaciji. Študije ranljivosti kot zelo učinkovito orodje za objektivizirane optimizacijske postopke načrtovanja niso več predpisane, zato se skorajda ne izvajajo več. Tudi sama terminologija na področju krajine je precej nedosledna, kar še dodatno otežuje razvoj dobre prakse. Nastale razmere so v veliki meri posledica (strokovno ne najboljše podprtih) teženj za racionalizacijo sistema prostorskega načrtovanja.

Velike razlike v obravnavi krajine v prostorskih aktih in projektni dokumentaciji: Obravnava krajine v prostorski in projektni dokumentaciji ni predpisana, način in obseg dela je prepuščen dogovorom med naročnikom in prostorskim načrtovalcem ter projektantom. Zaradi zelo različnih stopenj znanja in zavedanja o pomenu krajine, so v praksi opazne velike razlike, tako glede vsebine kot kakovosti, ob tem pa ni ne usmeritev ne nadzora nad kakovostjo strokovnega dela. Cilji iz strateških prostorskih aktov, vključno z ugotovitvami celovitih presoj vplivov na okolje (krajino), se pogosto ne odražajo v izvedbenih aktih, določila izvedbenih aktov pa so premalo upoštevana v projektni dokumentaciji in v presojah vplivov na krajino. Med pomembnimi vzroki za to so odsotnost smernic, priporočil, navodil in vzorčnih primerov oz. dobrih praks. Prav tako ni nepomembno, da izjemne krajine niso formalizirane in da podatki, rezultati raziskav niso javno dostopni in ne obvezujoči. Posledično se določila prostorskih aktov pogosto ne realizirajo v projektnih rešitvah in pri izvedbi teh ter rabi in vzdrževanju oz. upravljanju krajine. Novi ZUreP-2 prinaša prostorske inštrumente, kot so krajinska zasnova, zeleni sistem mesta in regije, odlok o urejanju podobe naselij in krajine bodisi kot obvezne strokovne podlage oziroma njihove sestavne dele bodisi kot opsijske dokumente, ki se izdelajo glede na odločitev posamezne občine. Vendar pa so zakonske rešitve precej nedorečene in okvirne, ni pa še podzakonskih aktov, ki bi določili njihove podrobnejše vsebine, oblike in načine priprave.

Upravljanje krajine je razpršeno, zaupano je resorjem in posameznim upravljavcem, ozaveščanje o pomenu krajine pa nevladnim organizacijam: Upravljanje krajine je v pristojnosti različnih resorjev oziroma sektorjev (načrti upravljanja za posamična zavarovana območja narave, voda, delno tudi kulturne dediščine) in zato praviloma enostransko, brez potrebnih povezav med vsebinami in akterji, tudi s prostorskim načrtovanjem, čeprav imajo upravljavski načrti (oz. bi morali imeti) precej paralel s krajinskimi načrti. Medtem ko so na nekaterih območjih upravljavci institucionalizirani, je zlasti za kmetijstvo značilna izrazita razpršenost upravljavcev, kar otežuje sistemske pristope. Urejanje javnih odprtih in zelenih površin je večinoma organizacijsko nepovezano, strokovno podcenjeno in tudi ni obvezujoče in predpisano. Načrtovanje, gradnja, vzdrževanje so razdeljeni med različne strokovne službe in izvajalce in zato so te faze pogosto medsebojno neuskkljene in predvsem je opazna premajhna povezava izvedb s projektnimi rešitvami (če so te že pripravljene), zato so izvedbe ureditev pogosto nedokončane in nestrokovne, obenem pa ni nadzora in evidenc. Med pomembne vzroke za opisane razmere sodi odsotnost ozaveščanja o pomenu krajine, ki ni sistemsko urejeno in

Uveljavljeno niti na državni niti na lokalni ravni. Manko na tem področju poskuša odpravljati Društvo krajinskih arhitektov Slovenije (DKAS), ki – tudi v povezavi z Biotehniško fakulteto (BF) in Zbornico za arhitekturo in prostor (ZAPS) – že 25 let organizira številne strokovne posvete, promovira krajino in se odziva na spremembe zakonodaje ter na aktualne probleme, povezane s krajino.

2.2 Analiza tujih primerov krajinskih politik

Medtem ko smo na področju varstva, upravljanja in načrtovanja krajine v Sloveniji v zadnjih letih nazadovali, analiza tujih primerov krajinskih politik kaže, da se pomen celostnega upravljanja krajine v evropskih državah povečuje in da se ambiciozne nove rešitve uveljavljajo na različnih ravneh in družbenih področjih. Ključne ugotovitve primerjalne analize so:

Uveljavljanje krajinske politike: Uveljavljanje krajinske politike poteka v posameznih državah različno, ne nujno s formalnimi dokumenti. Anglija, Francija, Katalonija in Nemčija, ki ni podpisnica EKK, kot države s tradicijo in uveljavljeno prakso krajinskega načrtovanja, krajinsko politiko uspešno vodijo skozi niz raznolikih, dobro usklajenih dejavnosti, vezanih na posamezne strateške dokumente, zakonske obveze, akcijske načrte in okvire delovanja na različnih hierarhičnih (prostorsko) načrtovalskih ravneh, od (med)resorskih programov, sporazumov in usklajevanj do javno dostopnih podatkov, raziskav, ciljno usmerjenih projektov in smernic ter navodil. Drugačno prakso so oblikovale nekatere države, ki so pripravile in sprejele nacionalno krajinsko strategijo – Andora (bistveni so cilji kakovosti krajin),⁴ Irska (bistveni so cilji in akcije v obdobju 2015-2025)⁵ in Madžarska (bistveni so vizija, cilji in orodja izvajanja)⁶. Svojevrsten, strategiji podoben pristop je tudi Švicarski krajinski koncept.⁷ Kljub formalnopравnim razlikam pri uveljavljanju krajinske politike države, ki izvajajo aktivno krajinsko politiko, povezujejo številne organizacijske in izvedbene podobnosti.

Akcijski načrti in spremljanje njihovega izvajanja: Bistvena sestavina izvajanja krajinske politike je akcijski načrt, z njim se operacionalizirajo določila politike oziroma strategije. Posamezne akcije imajo določene vsebine, kot so: cilji, rezultati, opis, odgovorne institucije, kazalniki uresničitve, časovnica, finančni okvir. Pomembno vlogo pri izvajanju politik/strategij in akcijskih načrtov imajo javno dostopna poročila o uspešnosti izvedbe zastavljenih ukrepov in izpolnjevanja ciljev.

Odgovornost in aktivna vloga države: Države hierarhično nižjim administrativnim enotam nalagajo uveljavljanje krajinske politike in nudijo ustrezno podporo vsem deležnikom varstva, upravljanja in načrtovanja krajine:

- oblikujejo posebne (medresorske) usklajevalne/delovne skupine in pristojne službe/ustanove za urejanje krajine,
- zagotavljajo kakovostne in na enem mestu zbrane informacije v zvezi z urejanjem krajine,
- zagotavljajo vsebinsko osnovo v obliki katalogov (atlasov, tipologij) krajin ter

⁴ Estratègia nacional del paisatge, www.mediambient.ad/paisatge/estrategia-nacional-del-paisatge

⁵ National Landscape Strategy for Ireland 2015-2025, www.chg.gov.ie/app/uploads/2015/07/N-Landscape-Strategy-english-Web.pdf

⁶ National Landscape Strategy 2017-2026, http://www.kormany.hu/download/f/8f/11000/Hungarian%20National%20Landscape%20Strategy_2017-2026_webre.pdf

⁷ Landschaftskonzept Schweiz, <https://www.bafu.admin.ch/bafu/de/home/themen/landschaft/fachinformationen/landschaftsqualitaet-erhalten-und-entwickeln/nachhaltige-nutzung-der-landschaft/kohaerente-landschaftspolitik/landschaftskonzept-schweiz--lks-.html>

- dopolnjujejo zakonske predpise s sistemom navodil (angl. *guidance*), smernic (angl. *guidelines*) in nasvetov (angl. *advices*).

Krajina kot pomembna sestavina družbe in njenega razvoja ter resornih politik/programov: Krajina je prepoznana kot pomembna sestavina družbe in njenega razvoja. Vsebine varstva, upravljanja in načrtovanja krajine so sestavni del različnih strateških razvojnih dokumentov. Izhodišča EKK in nacionalnih krajinskih politik so praviloma vključena tudi v razne resorne politike in razvojne programe, predvsem s področja ohranjanja narave, varstva kulturne dediščine, gozdarstva, kmetijstva, razvoja infrastrukture in energetike. Veliko pozornost se namenja medsebojnemu usklajevanju teh dokumentov (iskanju sinergij) in njihovemu operativnemu izvajanju v skladu z deklarativno opredeljenimi cilji.

Pomen ozaveščenosti in izobraževanja: Vsi primeri in analiza stanja kažejo na ključen pomen ozaveščenosti vseh udeležencev pri urejanju prostora, od prebivalcev do nosilcev urejanja prostora in političnih struktur o pomenu, značilnostih, vrednosti in identiteti krajine, lokalne in širše, za doseganje ciljev dolgoročno vzdržnega stanja krajine in ciljev krajinske politike. Viri ob tem poudarjajo pomembno vlogo formalnega in neformalnega izobraževanja ter predvsem sodelovanja med udeleženci in vključevanja širše javnosti v procese operacionalizacije in izvajanja krajinske politike. Pozornost je usmerjena posebej tudi v izobraževanje institucionaliziranih deležnikov, tudi prostorskih načrtovalcev, s ciljem oblikovanja skupnega jezika urejanja krajine, izboljšanja strokovne komunikacije ter doseganja bolj usklajenega izvajanja sektorskih politik. Izpostavljena je vloga ozaveščanja o pomembnosti vključevanja krajinskih vidikov v proces načrtovanja, varstva in upravljanja krajine. V dobri praksi urejanja krajine sta strokovna in laična javnost vključeni v pripravo dokumentov (na vseh ravneh) že v zgodnjih fazah priprave, skozi celoten proces in z različnimi metodami vključevanja in komuniciranja vsebin ter neformalnega izobraževanja.

2.3 Zaključki tematskih in medresorskih delavnic

Projekt »Varstvo in razvoj slovenske krajine« nadaljuje proces strokovnih prizadevanj za oblikovanje konsistentne in učinkovite krajinske politike v Sloveniji tako, da s **kombinacijo analitičnih metod predstavlja razmere v praksi varstva načrtovanja in upravljanja krajine ter oblikuje izhodišča za krajinsko politiko po meri značilnosti in potreb slovenske krajine in sistema urejanja**. Razmere v praksi si je projekt prizadeval oceniti tudi s pomočjo tematskih delavnic in ekspertnega znanja. Pri tem se je oprl na priporočila medresorske fokusne skupine ter na področja, tradicionalno povezana z urejanjem krajine, to so urejanje prostora, varstvo okolja, kmetijstvo, varstvo kulturne dediščine in turizem.

Medresorska fokusna skupina

Ideja o vključitvi medresorske fokusne skupine v proces izvajanja projekta sega v marec 2018 in temelji na predlogu tedanje ministrice za okolje in prostor – ta je ob seznanitvi s pobudo za pripravo in sprejem krajinske politike, ki jo je podprla, tudi predlagala, da naj proces priprave dokumenta spremlja medresorska delovna skupina. Zato že projektna naloga za izvedbo tega projekta predvideva dve srečanja s fokusno skupino, prvo na začetku procesa dela v smislu seznanitve s projektom in usmeritev za delo ter drugo ob zaključku v smislu seznanitve z ugotovitvami in rezultati projekta ter podajanjem predlogov za nadaljevanje aktivnosti.

Prvo srečanje s fokusno skupino je bilo novembra 2018. S projektom in delovno skupino ter prvimi ugotovitvami je bila seznanjena skupina predstavnikov štirih ministrstev (Ministrstva za okolje in

prostor, Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo ter Ministrstva za kulturo). Po posvetovanju s fokusno skupino so bile zasnovane in izvedene štiri tematske delavnice, s katerimi se je začel vključujoč proces analize razmer v praksi urejanja slovenske krajine. Fokusna skupna je načeloma podprla idejo projekta, predstavniki resorjev so prepoznali svojo vlogo v sistemu urejanja krajine in se strinjali s potrebo po boljšem usklajevanju aktivnosti v procesih načrtovanja, varstva in upravljanja krajine. Opozorili pa so tudi na pomemben vpliv prometne in energetske infrastrukture na krajino in se spraševali o potrebni vključitvi pristojnih resornih služb v pripravo dokumenta. Na to opozorilo je bila projektna skupina zelo pozorna, odgovor je deloma zajet v ugotovitvah in rezultatih projekta, obravnavan pa bo moral biti tudi v nadaljevanju priprave krajinske politike.

Tematske delavnice

Na predlog medresorske fokusne skupine so bile izvedene štiri tematske delavnice na štirih lokacijah, ki jih povezujemo z različnimi vrstami krajin (na Igu – Ljubljanskem barju, na Jezerskem, v Ljutomeru in v Ljubljani). Izbrani način dela je skušal zbuditi širše zanimanje udeležencev za obravnavo krajinskih tem znotraj čim večjega dejavnosti ter vzpostaviti sprejemajoče okolje za izmenjavo mnenj, izkušenj in idej za izboljšanje sistema urejanja krajine. V prvi vrsti so bili dogodki namenjeni strokovni in za področje krajine zainteresirani javnosti, odprti pa so bili tudi za predstavnike lokalne skupnosti. Skupno je bilo na delavnice vabljenih 62 organizacij, ki se neposredno ali posredno ukvarjajo z varstvom, razvojem ali upravljanjem krajine. Izbor so sestavljali tako predstavniki javnega kot zasebnega sektorja. Vabilu se je odzvalo vsega skupaj 64 udeležencev, ki so predstavljali 33 različnih organov, institucij in organizacij (8 državnih organov, 8 javnih zavodov državnega pomena, 7 lokalnih skupnosti in 10 zasebnih organizacij). Več kot ene delavnice so se udeležili predstavniki Ministrstva za kulturo, Ministrstva za okolje in prostor ter Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in štirih javnih zavodov (ZVKDS, ZRSVN, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije in Zavod za gozdove). Na vseh dogodkih so sodelovali predstavniki MKGP, MOP in ZVKDS. Najšibkeje je bil na dogodkih zastopan turistični resor.

Vsaka delavnica se je začela s kratko predstavitvijo projekta in ugotovitvami analize sistema urejanja slovenske krajine in primerjalne analize tujih krajinskih politik. Tako so bili udeleženci seznanjeni z aktualnimi vsebinami in cilji projekta ter povabljeni k razpravi o ukrepih za izboljšanje razmer skozi perspektivo lastnih izkušenj. V razpravi so dopolnili oceno stanja ter predstavili tudi svoja opažanja in nazore, ki jih vodijo pri delu. Spodbujeni so bili k razmisleku o možnih izboljšavah obstoječih instrumentov in k iskanju novih rešitev za systemske ali konkretne izzive v praksi.

Skozi razprave so udeleženci opredelili probleme, s katerimi se soočajo pri sprejemanju odločitev in izvajanju ukrepov v prostoru ter kot odgovor nanje iskali možne rešitve. Na vsebinska izhodišča razprav na posameznih delavnicah so vplivale različne lokacije dogodkov in pestra sestava udeležencev. To je pripeljalo do različnih tematskih poudarkov na posameznih dogodkih. Medsektorska sestava delovnih skupin se je izkazala kot zelo uspešna, saj je omogočila dobro podlago za izmenjavo mnenj. Poleg iztočnic, vezanih na tematski okvir, ki so jih odpirali udeleženci, so povsod razmišljali tudi o širših vprašanjih, ki jih naslavlja krajinska politika. Največje zanimanje sta zbujevali dve vprašanji:

- kako sestaviti in zagotoviti organizacijsko strukturo, ki bi omogočila učinkovitejši prenos prostorsko-načrtovalskih in sektorskih politik in ukrepov v prakso rabe prostora in izvajanja dejavnosti;

- kako vzpostaviti učinkovitejši sistem medsektorskega sodelovanja na vseh ravneh načrtovanja, razvojnih programov ter izvajanja politik in ukrepov ter kako zagotoviti večjo skladnost delovanja in pospeševanje pozitivnih učinkov v prostoru.

V nadaljevanju so povzeta glavna sporočila posameznih delavnic in izpostavljene ključne točke, o katerih so se strinjali vsi sodelujoči akterji in so terjale na razmislek o tem, kako jih prenesti v zasnovo izhodišč za krajinsko politiko in vzpostaviti kar najbolj trdno osnovo za nadaljnje sodelovanje udeležencev pri urejanju prostora.

Delavnica na Ljubljanskem barju: Na Igu so udeleženci razpravljali predvsem v okvirih **kulturne krajine in ohranjene narave** Ljubljanskega barja, ki je administrativno razdeljena med 7 občin, kjer Javni zavod Krajinski park Ljubljansko barje skrbi za izvajanje naravovarstvenih in kulturnovarstvenih ukrepov ter spremlja stanje na terenu. Zaradi bližine Ljubljane in pospešenega razvoja naselij na obrobju je območje podvrženo močnim razvojnim pritiskom. Podobo krajine zaznamujeta dve skrajnosti – v osrednjem delu opuščanje rabe in zaraščanje površin ter izginjanje kulturne krajine, na obrobju pa intenziviranje kmetijstva in širitev poselitev, ki spreminjata stanje naravnih habitatov in tudi podobo te specifične primestne krajine. Usklajevanje varstvenih in razvojnih interesov na Ljubljanskem barju je velik izziv za številne deležnike, ki prostor vrednotijo na podlagi zelo različnih meril. Ključen poudarek iz razprave na Ljubljanskem barju se nanaša na **turistično dejavnost kot najhitreje razvijajočo se panogo v prostoru, katere uspešnost temelji prav na trženju prostorskih vrednot in krajine**. Ugotovljeno je bilo, da so sistemi vzajemnih koristi med turistično dejavnostjo in urejanjem prostora v urbanih središčih nekako vzpostavljeni, prihodki iz turizma pa se pretakajo v investicije za prenove in vzdrževanje javnega prostora. Odprla se je razprava o tem, kako bi lahko turistična dejavnost vračala del prihodka v urejanje slovenske krajine in torej sodelovala pri varstvu, razvoju in upravljanju na način, ki bi prinašal koristi lokalnim prebivalcem, gospodarstvu in tudi krajini. V tem kontekstu je bilo tudi izpostavljeno, da usmerjanje turizma v manj prepoznavna območja (potencial za butični turizem) lahko razbremeni bolj obremenjene lokacije, da pa je zato **treba ohranjati kakovost krajine, in sicer vseh krajin, ne le najvrednejših (na nacionalni ravni)**. Ob tem je bilo omenjeno tudi dejstvo, da varstvo dediščinskih krajin zahteva posebno pozornost, ki vključuje tudi razvojni vidik, saj se krajina najučinkoviteje varuje z rabo, ta pa se z razvojem spreminja. Sočasno je bilo opozorjeno, da tudi sicer območja ohranjene narave in varstva kulturne dediščine v krajini pogosto sovpadajo in je zato sodelovanje pristojnih strokovnih služb ne le razumno, pač pa tudi nujno.

Delavnica na Jezerskem: Jezersko je bilo izbrano za izvedbo delavnice kot eno od območij, ki je v občinskem prostorskem aktu prepoznano kot izjemna kulturna krajina. Glavni dejavnosti tukaj sta turizem in kmetijstvo, lokalna skupnost pa krajino obravnava kot razvojni vir in vrednoto ter si s prostorskim načrtovanjem prizadeva za ohranjanje njenih značilnosti. Pri tem se prebivalci in izvajalci dejavnosti soočajo z **izzivi na področju usklajevanja različnih varstvenih ukrepov in razvoja tržno pridelovalne dejavnosti**. Delavnico je najbolj zaznamovalo vprašanje **prenosa različnih predpisov in formalnih določil v prakso rabe in urejanja prostora**. Zelo nazorno se je izkazalo, da prebivalci na Jezerskem ne nasprotujejo ukrepom in pogojem varstva, da pa na več področjih (npr. kmetijstvo, gradnja) zelo pogrešajo praktične in hitre nasvete predstavnikov resornih strokovnih služb. Za primerjavo je bila izpostavljena zelo dobra prisotnost gozdarske svetovalne službe na terenu. Optimalen prenos vsebin iz zakonskih določil v prakso je pomemben del varstva krajine, ki povezuje strateško (prostorsko-načrtovalsko) in operativno raven upravljanja. Na terenu to pomeni **fizični stik med predstavniki različnih strokovnih služb in predstavniki občine ter lokalnim prebivalstvom**, izvajalci dejavnosti in drugimi uporabniki prostora. Učinkoviti načini prenosa vsebin in pogojev varstva, načrtovanja in upravljanja krajine v prakso mora biti sistemsko podprt in organiziran z mislijo

na končnega uporabnike, ki formalno in neformalno izvajajo predpisane ukrepe. Udeleženci so ocenili, da lahko z organizacijo medresorsko povezanih **lokalnih svetovalnih pisarn** z majhnim vložkom dosežejo država, resorji in lokalni prebivalci velike učinke v lokalnem okolju. Vsebine lahko na terenu pomagajo uresničevati tudi posamezni terenski delavci in zaposleni v okviru LAS-ov. Dodana vrednost tako organiziranega sistema varstva sta večja odzivnost akterjev upravljanja na razmere ter ustrezno vzdrževana in zato zavirljiva krajina..

Delavnica v Ljutomeru: Jeruzalemsko ormoške gorice v konceptu delavnic zastopajo **tipično kulturno krajino**, ki je zaradi pridelovalnega potenciala in globalizacije trga izpostavljena močnim pritiskom intenziviranja pridelave. Hkrati je območje zanimivo, ker se je **razdelilo na dve občini, s tem pa se je formalno razdelil interes za enovito upravljanje** krajinskega parka, sicer razglašenega že pred desetletji. Nekdanja struktura vinogradov s terasami po padnicah je bila pred več desetletji preoblikovana z vinogradniškimi terasami, urejenimi po plastnicah, zaradi katerih je predel Jeruzalema opredeljen kot izjemna kulturna krajina, ki je tudi zelo prepoznavna. V zadnjem času interes za vinogradništvo upada, posledično pa se uvajajo nove kulture (npr. pavlovnija, goji jagode) ter nove tehnologije obdelovanja tal, kar spreminja sicer zelo prepoznavno podobo Jeruzalemskih goric. **Prebivalci so v nastalih razmerah prizadeti**, saj se močno istovetijo z že tradicionalnim načinom pridelave vinske trte s terasami po plastnicah, vendar se sami ne morejo uspešno upreti spremembam. Interes po intenziviranju pridelave drugih kultur je zelo močan, novi načini pridelave rušijo tradicionalne zakonitosti urejanja teras in saditve trte, ki so se **zapisale v krajino in družbeno zavest**. Instrumenti za svetovanje in pomoč lastnikom vinogradov so zelo omejeni, **odgovornost in pristojnosti so razdrobljene med resorji, učinkovitega nadzora nad dogajanjem v prostoru ni**. Med udeleženci se je odprlo vprašanje o smiselnosti ohranjanja podobe kulturne krajine, če narašča interes za izkoriščanje potenciala drugo rabo, ki vodi v spreminjanje tradicionalnega vzorca. V prostoru si interes za ohranjanje kulturne krajine in interes za bolj dobičkonosno pridelavo nasprotujeta. Kulturno krajine najbolj spreminjajo zlasti posegi v relief, gradnje ter razrast tujerodnih in invazivnih rastlin. Novi lastniki praviloma ne živijo na tem območju in nimajo posebnega odnosa do krajine, ta jim predstavlja zgolj vir zaslužka. **Nastala neskladja v prostoru je težko pravno in fizično sanirati, vzvodi za preprečevanje ne zagotavljajo učinkovitega nadzora in sankcioniranja**. Podana je bila pobuda, da bi se **preventivna skrb za lokalne krajinske značilnosti** lahko vzpostavila skozi evidentiranje v raznih registrih, ki pa morajo biti poenoteni, ažurirani in javno dostopni. Na ta način, predvsem pa tudi s **promoviranjem ukrepov in demonstracijo dobre prakse obnove vinogradov** bi lahko državne in občinske, v tem primeru celo medobčinske ali regionalne strokovne službe zagotovile uresničevanje ciljev varstva, razvoja in upravljanja kulturne krajine v skladu z interesom in vrednotami lokalnega prebivalstva. Primer Ljutomersko ormoških goric podobno kot primer Jezerskega **opozarja na velik in v sistemu zelo slabo upoštevan pomen družbenega vidika varstva krajine**.

Delavnica v Ljubljani: Na zadnji delavnici se je pozornost usmerila v **urbano krajino** in primer Krajinskega parka Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib. Tu sta kulturi varstva narave in urejanja prostora zelo povezani, park predstavlja enega od načrtovanih zelenih klinov, ki ustvarjajo značilno podobo zelenega sistema mesta Ljubljana in je hkrati biotsko pester in dinamičen ostanek narave v mestu, ki je sestavina regionalne zelene infrastrukture. Območje je najbolj obiskan mestni in krajinski park v državi, kar vpliva na izbrane cilje ohranjanja narave, hkrati pa živo **opozarja na učinkovito prekrivanje in povezovanje razvojnih ciljev v krajini**. Na območju se srečujejo javni in zasebni interesi z več področij - od ohranjanja narave, rekreacije in gozdarstva pa do turizma. Tekoče in aktivno usklajevanje rabe in dejavnosti je sestavni del upravljanja, ki ga zagotavlja **uprava parka** ter ob tem poudarja predvsem **pomen dialoga z različnimi udeleženci pri urejanju prostora**. Ključni poudarek

zadnje delavnice, ki jo je zaznamovalo okolje urbane krajine, je, da sta narava in kulturna dediščina enakovredni in vzajemno povezani sestavini krajine, ki pa sta v sistemu varstva obravnavani pod ločenimi pristojnostmi, kar ni dobro. Pojmovanje krajine se v sklopu obeh področij razvija različno, zato je krajina učinkoviteje varovana v okviru ohranjanja narave kot v okviru varstva kulturne dediščine, kjer dediščinske kulturne krajine velja celo za nekakšen »eksotični« pojav med kategorijami kulturne dediščine. Razlog za ta odnos je treba po razlagi konservatorjev iskati v kompleksnem značaju krajine in spreminjajoči se podobi, ki se ne sklada s prevladujočim značajem varstva stavbne dediščine. Prav zaradi dejstva, da je **spreminjanje krajine skozi čas naravni in deloma tudi družbeni proces**, ki ga je treba upoštevati in s primernimi strokovnimi usmeritvami nadzorovati, je po mnenju udeležencev **nujno, da se krajina varuje integrirano v okviru sistema urejanja prostora in ne kot enota kulturne dediščine.**

Ključne ugotovitve

Delavnice so **nedvoumno potrdile v izhodišču projekta izpostavljeno ugotovitev in zahtevo stroke po tem, da se na ravni države oblikujejo jasni skupni cilji in merila za varstvo krajine** ter da je nujno treba začeti z razvojem dobre prakse in v ta namen:

- priznati kompleksno naravo in pomen krajine za razvoj posameznikov, skupnosti in države ter zato povečati pomen krajine v procesih odločanja o razvoju na različni ravneh in področjih odločanja;
- oblikovati rešitve za učinkovito medresorsko usklajevanje programov in ukrepov na različnih ravneh delovanja države – npr. oblikovati medresorske delovne skupine, pripravljati interdisciplinarne strateške in operativne razvojne programe, priporočila in ukrepe;
- vzpostaviti strokovno službo za celostno obravnavo krajine, katere pristojnosti morajo segati prek posameznih resorjev, umestiti jo je treba na medsektorski oziroma vladni nivo;
- oblikovati rešitve za resnično učinkovit prenos določil prostorskih aktov, predpisov in ukrepov na lokalno raven – ustvariti mrežo interdisciplinarnih svetovalnih pisarn ter zagotoviti dostopnost usklajenega svetovanja na terenu;
- tekoče spremljati stanje v prostoru in zagotoviti akterjem pravočasno in učinkovito podporo in ukrepe v procesih odločanja o posegih in procesih preobrazbe krajine;
- izpostaviti pomen človeka, posameznika in njegovega delovanja v krajini ter družbeni pomen krajine, prepoznati vlogo prebivalcev in lastnikov zemljišč ter strokovnih delavcev na terenu v urejanju krajine ter jih opolnomočiti za sodelovanje v urejanju krajine in poskrbeti za njihovo vključevanje v oblikovanje rešitev;
- pripraviti splošne in konkretne smernice za urejanje krajine, ki bodo služile kot osnova za pripravo državnih, regionalnih in občinskih prostorskih aktov ter za presojanje vplivov na okolje; potrebna so tudi navodila, priporočila in druga strokovna gradiva za razvoj dobrih praks;
- zasnovati pilotne projekte za razvoj dobre prakse, ki bo osnovana na posebnostih slovenske krajine, oblikovati zbirko dobrih praks;
- oblikovati program formalnega in neformalnega izobraževanja o varstvu, načrtovanju in upravljanju krajine, ki bo deloval kot temeljna podlaga za učinkovito sodelovanje akterjev v procesih urejanje krajine v prihodnosti.

3 KONCEPT KRAJINSKE POLITIKE SLOVENIJE

3.1 Osnova za pripravo koncepta

Oblikovanje koncepta Krajinske politike Slovenije temelji na:

- določil Evropske konvencije o krajini (2000, v nadaljevanju EKK) in priporočil Odbora ministrov v zvezi z implementacijo EKK (Recommendation CM/Rec(2008)3 ..., 2008) – glej povzetek v nadaljevanju;
- določil Alpske konvencije (Konvencija o varstvu Alp, 1991) oziroma Protokola o izvajanju Alpske konvencije iz leta 1991 na področju varstva narave in urejanja krajine – Protokola "Varstvo narave in urejanje krajine" (2002) – glej povzetek v nadaljevanju;
- predhodno izdelanih strokovnih gradivih, ki se nanašajo na implementacijo EKK v Sloveniji (Marušič in sod., 2005; Bratina Jurkovič, 2008; Hudoklin in Mlakar, 2010);
- prispevkih s posveta Krajinska politika Slovenije (Landscape 21, 2012);
- ugotovitvah analiz in dejavnosti izvedenih v okviru projekta Izhodišča za oblikovanje krajinske politike (DKAS, 2018) – analize tujih primerov krajinskih politik (Mlakar in Cigoj Sitar, 2018) in analize obstoječega sistema varstva, upravljanja in načrtovanja krajine v Sloveniji (Hudoklin in sod., 2018) – glej povzetek v predhodnem poglavju;
- zaključkih tematskih in medresorskih delavnic pripravljenih v okviru tega projekta – glej povzetek v predhodnem poglavju.

3.2 Določila Evropske konvencije o krajini in priporočila Odbora ministrov

EKK v 5. členu, ki se nanaša na splošne ukrepe, v točki b Slovenijo kot pogodbenico zavezuje, "da bo oblikovala in izvajala krajinsko politiko, katere cilji so varstvo, upravljanje in načrtovanje krajine na podlagi sprejemanja posebnih ukrepov, navedenih v 6. členu". Izraz krajinska politika v skladu s 1. členom (pomen izrazov) EKK pomeni "izražanje splošnih načel, strategij in smernic pristojnih organov z javnimi pooblastili, na podlagi katerih se lahko sprejemajo posebni ukrepi za varstvo, upravljanje in načrtovanje krajine". Marušič s sodelavci (2005) pa navaja, da slovensko besedilo govori o krajinski politiki, medtem ko angleško besedilo in večina prevodov v jezike podpisnic konvencije govori o krajinskih politikah – varstvu krajine, načrtovanju krajine in upravljanju krajine⁸ ter da se morajo vse tri politike dejansko povezovati v enotno delovanje. V tem smislu je edninska uporaba izraza politika celo ustrežnejša in jo praviloma uporabljamo tudi v tem gradivu.

Iz priporočil Odbora ministrov Sveta Evrope v zvezi z implementacijo EKK (Recommendation CM/Rec(2008)3 ..., 2008)⁹ izhaja, da Evropska konvencija o krajini operativno gledano predpostavlja:

- oblikovanje posebnih krajinskih politik in hkrati sistematično vključevanje krajinskih vidikov v vse resorne politike, ki neposredno ali posredno vplivajo na spremembe v prostoru, pri čemer krajina ni dodatek posameznim temam, temveč njihov sestavni del;

⁸ Posamezna priporočila Odbora ministrov množinsko obliko uporabljajo tudi ob predpostavki, da se krajinske politike uveljavljajo na različnih administrativnih ravneh.

⁹ Recommendation CM/Rec(2008)3 of the Committee of Ministers to member states on the guidelines for the implementation of the European Landscape Convention, <https://rm.coe.int/16802f80c9>

- prehod iz politike, ki temelji na zaščiti značilnosti in delov ozemlja, ki so prepoznani kot izjemni, k politiki, ki temelji na kakovosti vseh življenjskih okolij, bodisi izjemnih, vsakdanjih ali razvrednotenih;
- opredelitev in izkušnje z novimi oblikami sodelovanja med različnimi organi in različnimi ravni uprave;
- nov pristop k opazovanju in interpretaciji krajine, ki naj bi temeljil na pogledu na prostor kot celoto (in ne več samo opredelitev območij, ki jih je treba varovati), hkrati vključeval in združeval več pristopov (povezoval ekološke, arheološke, zgodovinske, kulturne, zaznavne in gospodarske pristope) ter vključeval socialne in gospodarske vidike.

V skladu s priporočili Odbora ministrov so **osnovni principi uveljavljanja EKK**:

- A. Upoštevanje prostora kot celote
- B. Prepoznavanje temeljne vloge znanja
- C. Spodbujanje ozaveščenosti
- D. Določanje krajinskih strategij
- E. Vključevanje krajinske razsežnosti v prostorsko politiko
- F. Vključevanje krajine v sektorske politike
- G. Vključevanje javnosti
- H. Doseganje ciljev kakovosti krajine
- I. Razvijanje medsebojne pomoči in izmenjavanje informacij

glavna orodja krajinske politike pa:

- krajinsko načrtovanje kot del prostorskega načrtovanja,
- vključevanje krajine v resorne politike in orodja,
- skupne listine, pogodbe, strateški plani,
- študije vplivov in krajinske študije,
- presoja vplivov na krajino, ko gre za posege, ki niso predmet presoje vplivov na okolje,
- zavarovana območja in krajine,
- odnos med krajino in predpisi, ki se nanašajo na kulturno in zgodovinsko dediščino,
- viri in financiranje,
- krajinske nagrade (nagrada Sveta Evrope za krajino),
- krajinski observatoriji, centri in inštitucije,
- poročila o stanju krajine in krajinskih politikah (krajinski politiki),
- čezmejne krajine.

Osnovni principi in orodja, ki jih priporoča Odbor ministrov, so smiselno vključeni v predlog koncepta Slovenske krajinske politike.

3.3 Določila Protokola "Varstvo narave in urejanje krajine"

Protokol "Varstvo narave in urejanje krajine" (2002) je protokol Alpske konvencije (1991). Protokol je Slovenija ratificirala 28.11.2003 in velja od 28.4.2004. Določila konvencije in protokola veljajo za 33% (alpskega/severozahodnega) ozemlja Slovenije. II. poglavje protokola določa posebne ukrepe, pomembne za urejanje krajine – inventarizacijo, krajinsko planiranje, načrtovanje, posege v naravo in krajino ter zavarovana območja. Na tem mestu je treba izpostaviti predvsem 7. člen, ki določa krajinsko planiranje:

"(1) Pogodbenice pripravijo v petih letih po uveljavitvi tega protokola zasnove, programe in/ali načrte, s katerimi opredelijo zahteve in ukrepe za uresničitev ciljev varstva narave in urejanja krajine v alpskem prostoru.

(2) Zasnove, programi in/ali načrti iz prvega odstavka naj vsebujejo:

- a) prikaz in vrednotenje obstoječega stanja narave in krajine,*
- b) prikaz zaželenega stanja narave in krajine ter potrebnih ukrepov, še zlasti:*
 - splošnih ukrepov za varovanje, urejanje in razvoj,*
 - ukrepov za varstvo, urejanje in razvoj določenih delov narave in krajine in*
 - ukrepov za varstvo in urejanje prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst."*

V dodatku Protokola je seznam vsebin, za katere je treba v skladu s 6. členom pripraviti inventarizacijo in med njimi so navedene tudi nekatere vsebine, ki so zelo pomembne z vidika načrtovanja, varstva in upravljanja krajine:

- 1. Stanje prosto živečih rastlinskih in živalskih vrst ter njihovih biotopov*
 - 1.4 Stanje krajine*
 - 1.4.1 Popisi, sezname, tipološke razvrstitve naravne in kulturne krajine, ki ju je treba varovati*
 - 1.4.2 Načrti in drugi varstveni ukrepi za posebne tipe krajine oziroma za posamezne sestavine naravne in kulturne krajine*
 - 1.4.3 Območja, potrebna sanacije*
- 2. Zavarovana območja*
 - 2.6 Varovane krajinske sestavine*
- 3. Organizacija varstva narave in urejanja krajine*
 - 3.6 Združenja za urejanje krajine*
- 4. Pravne podlage*
 - 4.7 Skladi za urejanje krajine in varstvo narave*
- 5. Dejavnosti varstva narave*
 - 5.1 Načrtovanje (npr. krajinski načrti, načrti za urejanje in razvoj)*
 - 5.4 Strategije, zasnove, programi, sodelovanje z odgovornimi za rabo prostora (npr. programi za ekstenzivno rabo, za hribovske kmetije)*
- 6. Obveščanje javnosti*
 - 6.1 Raziskovalne in izobraževalne institucije*
 - 6.2 Informacijski centri*
 - 6.3 Publikacije*

Določila protokola so v Sloveniji smiselno vpeta v posamezne zakonske rešitve, vendar pa Alpska konvencija in Protokol varstva narave in urejanja krajine (2002) nista zares dobro poznana in sistemsko uveljavljena na nacionalni ravni, da bi lahko učinkovito podprla prakso urejanja krajine. Alpska konvencija in Protokol varstva narave in urejanje krajine se v Sloveniji izvajata predvsem v okviru posameznih projektov na lokalni ravni in odvisno od ozaveščenosti posameznih lokalnih skupnosti. Sta pa ta dva dokumenta vsekakor pomembni mednarodni obvezi Slovenije (npr. obveznost poročati o izvajanju konvencije in protokolov vsakih 10 let), zato sodita med pomembna izhodišča za krajinsko politiko in so njuna določila smiselno vpeta v posamezna orodja varstva, upravljanja in načrtovanja krajine (glej v nadaljevanju).

3.4 Krajinska politika Slovenije kot sistem in formalen dokument

Krajinsko politiko Slovenije (v nadaljnjem besedilu tudi: krajinska politika) razumemo kot širok sistemski okvir za delovanje družbe na področju urejanja krajine, ki temelji na **družbenem sporazumu in dogovoru** o sistemu vrednot in ciljih razvoja ter o načinih delovanja na področju varstva, načrtovanja in upravljanja krajine. Gre za **niz različnih, a usklajenih in dobro povezanih aktivnosti, ki izvirajo** iz zavez posameznih strateških dokumentov, zakonskih določil, akcijskih načrtov, okvirov delovanja na različnih prostorsko načrtovalskih ravneh, (med)resorskih programov, sporazumov in usklajevanj, javno dostopnih podatkov ter ugotovitev raziskav in ciljno usmerjenih projektov. Krajinska politika kot taka postane odraz politične volje za spoštovanje vrednot prebivalcev, mednarodnih zavez in predvsem za uresničevanje širokega spektra potreb slovenske družbe po učinkovitem varstvu, načrtovanju in upravljanju krajine.

Da bi lahko kot država in državljani dosegli večjo skladnost različnih sektorskih dokumentov in ukrepov na področju varstva, načrtovanja in upravljanja krajine, je treba najprej oblikovati skupno vizijo varstva, načrtovanja in upravljanja krajine in v procesu odprtega sodelovanja dogovoriti ukrepe za doseganje te vizije v določeni časovni perspektivi ter dogovorjeno vsebino tudi legalizirati s sprejemom pravnoformalno obvezujočega dokumenta na najvišji politični ravni. Zato projektna skupina predlaga, da se na ravni države pripravi in sprejme **"Krajinska politika Slovenije" kot splošen družbeni dogovor o varstvu, načrtovanju in upravljanju krajini**, ki vsebuje **temeljna izhodišča in zaveze**:

- za vzpostavitev celovitega **sistema varstva, načrtovanja in upravljanja krajine**;
- za **odgovorno ravnanje s krajino**, v katerem se odraža njen **pomen za družbo**;
- za **ohranjanje in dvig kakovosti** slovenske krajine;
- za sistemsko urejeno, povezano in koordinirano **delovanje vseh deležnikov v zvezi z varstvom, načrtovanjem in upravljanjem krajine**, ki bo vodilo v povečano učinkovitost tega delovanja;
- za **promocijo in ozaveščanje**.

Krajinska politika Slovenije je skupaj z **akcijskim načrtom** živ sistem, ki **se razvija in odziva na aktualne razmere**. Predstavi se na spletu, s ciljem, da so na enem mestu zbrane in dostopne **vse pomembne informacije o urejanju slovenske krajine**. V posameznih časovnih presekih se za potrebe komunikacije, promocije in/ali izobraževanja objavlja v obliki elektronskih in tiskanih publikacij, zgoščenega predstavitvenega gradiva v slovenščini in tudi v tujih jezikih (vsaj v angleščini).

Nastavki krajinske politike v Sloveniji že obstajajo, vendar so posamezne prvine sistema varstva, načrtovanja in upravljanja krajine med sabo nepovezane, v praksi slabo koordinirane in parcialno regulirane po posameznih področjih (resornih predpisih). Zakonske rešitve in njihovo izvajanje tudi ne izhajajo iz celovite predstave o urejanju krajine in iz jasno določenih ciljev razvoja krajine, ampak so bolj posledica sicer dobronamernih, a avtonomnih, posamičnih, nepovezanih institucionalnih in tudi civilnodružbenih prizadevanj. **Krajinska politika Slovenije se zato usmerja v dopolnjevanje in nadgrajevanje sistemskih rešitev ter ustvarjanje pogojev za celovit in povezan sistem delovanja.**

Shema: Predlog strukture sistema varstva, načrtovanja in upravljanja krajine



Krajinska politika Slovenije se uveljavi s formalnim dokumentom – predvidoma resolucijo, ki jo na predlog Vlade RS sprejme Državni zbor.¹⁰ Dokument mora odražati nedvoumno politično podporo in biti dovolj konkreten, vključevati mora ukrepe za uresničevanje in za zagon začrtane politike. Resolucijo spremlja **akcijski načrt** za obdobje prvih 5 let po sprejemu. Resolucija se objavi v Uradnem listu in izda kot publikacija (v tiskani in digitalni obliki) v slovenskem in angleškem jeziku.

Glede na razmere in prakso v Sloveniji je ocenjeno, da je nujno potreben zagon ključnih izboljšav ter celovite in učinkovitejše prakse varstva, načrtovanja in upravljanja krajine, to pa zahteva ukrepanje države in dvig pozornosti celotne družbe ter utemeljuje pripravo strateškega dokumenta najvišjega državnega pomena. Zato je predlagano, da se Krajinska politika Slovenije sprejme kot enovit operativni dokument, ki bo strateško in sistematično urejal vprašanja varstva, načrtovanja in upravljanja krajine, predstavljal skupno vodilo za oblikovanje pravnih in drugih rešitev, obvezoval k povezovanju in sodelovanju, utemeljeval, pojasnjeval, nakazoval rešitve ter usmerjal delovanje v urejanju krajine. Namen predloga je, da s sprejetjem Krajinske politike Slovenije pridobimo temeljni dokument in sistem delovanja na področju varstva, načrtovanja in upravljanja krajine, ki bo zavezoval slovensko družbo kot celoto, Slovenijo kot državo, državni zbor, vlado, resorne službe, lokalne skupnosti in stroko, izobraževalne institucije, medije ter vse državljane.

¹⁰ Smiselna analogija takšnemu dokumentu je npr. Resolucija o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 – »Zagotovimo si hrano za jutri« (ReSURSKŽ), Ur.l. RS, št. 25/2011. Resolucijo dopolnjuje akcijski načrt – Strategija za izvajanje resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 (2014).

Formalen dokument se lahko imenuje:

- **Nacionalna krajinska strategija** (Resolucija o nacionalni krajinski strategiji) ali
- **Krajinska politika Slovenije** (Resolucija o krajinski politiki Slovenije).

Ime je pomembno, saj nosi sporočilo o pomenu in vsebini dokumenta. Izbira imena "Nacionalna krajinska strategija" bi bila smiselna, ker so ga izbrale nekatere druge države in izhaja iz določil EKK in priporočila Odbora ministrov. Vendar obstaja nevarnost, da bi se tak dokument dojemal kot manj pomemben oziroma kot zgolj še eno od številnih strategij, ki že obstajajo na raznih področjih, sovpadal bi tudi s Strategijo prostorskega razvoja Slovenije (ta sicer mora opredeliti strateška/nacionalna izhodišča za urejanje krajine, kot bodo zastavljena v krajinski politiki).

V Sloveniji na področju urejanja krajine potrebujemo širše segajoč krovni dokument in nov zagon za boljše povezovanje različnih področij in segmentov družbe, zato ocenjujemo, da je smotrnejša izbira imena »Krajinska politika Slovenije«. Tako poimenovan in opredeljen dokument je tudi ustrežnejša vsebinska in pomenska paralela Prostorski politiki Slovenije in Arhitekturni politiki in sledi nameri iz publikacije Kultura prostora in graditve zdaj! (2016).

V nadaljevanju tega besedila je poleg pojma »resolucija« uporabljan izraz »krajinska politika«, tudi zgolj »politika« ali »dokument«.

B PREDLOG VSEBINE DOKUMENTA "KRAJINSKA POLITIKA SLOVENIJE: SISTEM VARSTVA, NAČRTOVANJA IN UPRAVLJANJA KRAJINE"

Uvodno pojasnilo

Struktura in vsebina dokumenta "**Krajinska politika Slovenije**" s podnaslovom "Sistem varstva, načrtovanja in upravljanja krajine" odgovarjata na potrebe slovenskega prostora in družbe ter sledita predstavi o celoviti ureditvi področja na način, ki je optimalen glede na veljavni sistem urejanja prostora (prostorskega načrtovanja, upravljanja), varstva (okolja, narave, kulturne dediščine, naravnih virov) in usmerjanja ekonomskega razvoja (gospodarstva, turizma). Tak pristop je pragmatičen in se skuša čim bolj izogniti poseganju v zakonodajni okvir, vendar hkrati sledi tudi usmeritvam EKK in priporočilom Odbora ministrov v zvezi z implementacijo EKK (Recommendation CM/Rec(2008)3 ..., 2008) ter se opira na tuje zgledne in rešitve, posebej na katalonske, ki sodijo med najboljše primere dobre prakse.

Vsebina je organizirana v tri osnovne sklope:

- Uvodni sklop obsega namen, cilje, temeljna načela in druge izhodiščne opredelitve.
- Osrednji sklop ja razdeljen na pet stebrov politike/sistema: 1) pravni okvir, 2) organizacijski okvir, 3) orodja varstva, načrtovanja in upravljanja krajine, 4) ozaveščanje, izobraževanje, razvoj stroke in dobre prakse, vključevanje širše javnosti v oblikovanje kakovostne krajine ter 5) finančni mehanizmi. Ti stebri obsegajo niz raznolikih, medsebojno usklajenih aktivnosti ter gradiv, ki so nujni za sistemsko in celostno izvajanje krajinske politike Slovenije in s tem tudi zaveze iz EKK.
- Zadnji sklop obsega akcijski načrt.

Predlog strukture in vsebine dokumenta sledi strukturi Krajinske politike Slovenije kot sistema delovanja in tako podpira/formalizira sistem varstva, načrtovanja in upravljanja krajine:

NAGOVORI IN PREAMBULA

NAMEN IN CILJI KRAJINSKE POLITIKE SLOVENIJE

Namen Krajinske politike Slovenije

Slovenska krajina – stanje, potrebe in priložnosti

Cilji - kaj prinaša krajinska politika

TEMELJNA NAČELA IN ŽELENO STANJE SLOVENSKE KRAJINE

Temeljna načela varstva, načrtovanja in upravljanja krajine

Željeno stanje krajine

PRAVNI OKVIR

Mednarodni dokumenti

Slovenski predpisi in strateški dokumenti

ORGANIZACIJSKI OKVIR

Organizacijska struktura in pristojnosti za izvajanje krajinske politike

Podatki in informacije

Organizacija upravljanja krajine

ORODJA VARSTVA, NAČRTOVANJA IN UPRAVLJANJA KRAJINE

Krajinski terminološki slovar
Krajinska tipologija in katalog krajin
Prostorsko načrtovanje in graditev objektov
Presoja vplivov na okolje/krajino
Zavarovana in posebna krajinska območja
Resorni razvojni programi in drugi dokumenti
Sodelovanje in partnerstva
Spremljanje stanja in nadzor

OZAVEŠČANJE, IZOBRAŽEVANJE, RAZVOJ STROKE IN DOBRE PRAKSE

Ozaveščanje
Izobraževanje in raziskovanje
Spodbujanje dobre prakse

FINANČNI MEHANIZMI

AKCIJSKI NAČRT ZA OBDOBJE 2020 – 2025

Predlog vsebine dokumenta "Krajinska politika Slovenije" je pripravljen na naslednji način:

- za uvodna poglavja (Nagovori, Namen in cilji Krajinske politike Slovenije, Temeljna načela in želeno stanje slovenske krajine) so podana izhodišča za pripravo vsebine poglavja in primer besedila;
- za poglavja, ki predstavljajo vsebine sistema, so podani 1) **izhodišča** (obrazložitev/utemeljitev prvine krajinske politike, 2) **cilji** (operativni) in 3) **ukrepi** (načela in mehanizmi ukrepanja).

0 NAGOVORI IN PREAMBULA

Za objavo in tisk dokumenta se obvezno zagotovi nagovor pristojnega ministra in predsednika Državnega zbora, lahko je nagovorov tudi več in osvetljujejo vsebino z različnih gledišč in ravni. Pomen dokumenta lahko pomembno učvrsti nagovor predsednika države, tudi vlade, v katere mandatu bo dokument formalno sprejet, zelo smotno je zaprositi za priložnostno sporočilo osebo, pristojno za implementacijo EKK na ravni Sveta Evrope.

V preambuli se omenijo prizadevanja za oblikovanje krajinske politike ter omenijo ključni koraki in posamezniki, ki so bistveno pripomogli k pripravi in sprejemu.

1 NAMEN IN CILJI KRAJINSKE POLITIKE SLOVENIJE

1.1 Namen Krajinske politike Slovenije

Izhodišče

Poglavje je namenjeno uvodnemu, osnovnemu pojasnjevalnemu besedilu o razlogih za pripravo krajinske politike.

Opredelijo se pomen, namen, ozadje (EKK, Alpska konvencija idr.), koncept in področje uporabe politike, pri čemer se izpostavi vse večji pomen, ki ga ima krajina na evropski, pa tudi na svetovni ravni. Besedilo obsega tudi pomen ključnih izrazov (predvsem krajina, kulturna krajina, izjemna krajina, tipologija krajin, upravljanje, varstvo in načrtovanje krajine, prepoznavnost, razvrstitev, zelena infrastruktura, zeleni sistem, krajinsko načrtovanje) in določa razumevanje in uporabo izrazov. Smiselno se lahko uporabijo besedila, pripravljena v okviru tega projekta.¹¹

Primer besedila

Krajinska politika je vsestransko organiziran, formalno sprejet in uveljavljen način celovitega, povezanega in vključujočega varstva, načrtovanja in upravljanja krajine. Z njeno uveljavitvijo bodo zagotovljeni pogoji za dolgoročno in vsestransko skladen razvoj krajine, tako da bo povezovala in usklajevala pričakovanja, cilje in ukrepe različnih področij in akterjev ter omogočala, da bomo razvijali krajino kot skupen razvojni vir in dediščino ter pomembno prvino osebne in narodove identitete.

V zadnjih desetletjih so se razmere v slovenskem prostoru bistveno spremenile in v mnogih primerih so se kakovosti krajine zmanjšale: zmanjšali so se razvojni potenciali krajine, ki je naravni vir za mnoge gospodarske dejavnosti, ponekod so se poslabšale bivalne kakovosti, na mnogih območjih so se zmanjšale ekološke vrednosti in marsikje so se zabrisale nekatere bistvene značilnosti krajine, ki je sicer pomembna nosilka prepoznavnosti države ali njenih delov. Uveljavitev krajinske politike je nujni pogoj za preseganje negativnih teženj v krajini in da z izboljšanjem razmer na področju varstva, načrtovanja in upravljanja krajine izboljšamo kakovost bivalnega okolja.

Izraz krajinska politika v skladu z Evropsko konvencijo o krajini pomeni "izražanje splošnih načel, strategij in smernic pristojnih organov z javnimi pooblastili, na podlagi katerih se lahko sprejemajo

¹¹ Glej spletno stran Izhodišča za Krajinsko politiko Slovenije – <http://www.krajinskapolitika.si/>

posebni ukrepi za varstvo, upravljanje in načrtovanje krajin”. S pripravo in izvajanjem krajinske politike država Slovenija sledi zavezam držav podpisnic EKK in potrjuje, da se zaveda potrebe po usklajevanju varstva in razvoja krajine, pomena krajine kot lastne in skupne evropske dediščine ter politične odgovornosti za uresničevanje skupnih evropskih razvojnih ciljev.

Le Krajinska politika Slovenije kot enovit in temeljni dokument slovenske družbe in države na področju varstva, načrtovanja in upravljanja krajine lahko poveže in zaveže pri delovanju in odločanju tako politične/administrativne strukture na državni in lokalni ravni, kot strokovno in splošno javnost.

1.2 Slovenska krajina – stanje, potrebe in priložnosti

Izhodišče

Poglavje je namenjeno razumevanju pojma krajina — razlagi, kaj vse krajina je, seznanitvi z osnovnimi tipi in kategorijami slovenskih krajin ter predstavitvi ključnih problemov. Vključuje povzetek analize stanja in opredelitev (razvojnih in drugih) priložnosti v krajini. Smiselno se lahko uporabijo strokovna gradiva s področja vrednotenja krajine in krajinskega načrtovanja ter besedila, pripravljena v okviru analitičnega dela tega projekta (glej spletno stran).

V ta namen je smiselno izhajati iz analitične obravnave slovenskih krajin, izdelane v 90-tih letih prejšnjega stoletja, ko je bila izdelana regionalizacija krajinskih tipov s klasifikacijo krajin. Ta Slovenijo členi na pet osnovnih krajinskih regij, ki se delijo v manjše enote in podenote, v katerih se kaže velika krajinska pestrost. Posebej so izpostavljena tudi območja prepoznavnosti in t.i. izjemne krajine,¹² ki so posebne z različnih vidikov in njihova zgradba praviloma odraža dobro ohranjeno ali drugače posebno naravno zgradbo in/ali tradicionalne oblike bivanja in pridelovanja.

Primer besedila

Prostorska pestrost Slovenije, ki leži na stičišču Alp, Sredozemlja, Panonske nižine in Dinaridov, je ena od najbolj široko prepoznavnih značilnosti naše države. Prostorsko pestrost države zelo očitno določajo geomorfološke in podnebne razlike med temi štirimi geografskimi območji, povečuje pa jo še množstvo območij, ki se porajajo na prehodih med njimi. Na relativno majhnem ozemlju naše države se je človek na podnebno in geomorfološko ter biotsko raznolikost skozi tisočletja prilagajal in si aktivno urejal razmere za življenje. Posledica vplivanja človekovega delovanja na naravno okolje je izjemno pestra kulturna krajina. Lokalno je v krajini moč razbrati vplive različnih zgodovinskih kultur: od predantičnih, romanskih, germanskih in slovanskih. V modernejši zgodovini so na spremembe in razvoj krajine vplivale predvsem spremembe v tehnologiji rabe kmetijskih zemljišč in družbene razmere. Danes spremembe v krajini povzročajo družbene spremembe, globalizacija in težnja po večanju učinkovitosti, ki niso naklonjene značilno drobnim parcelacijam in manj produktivnim njivskim rabam, kot je na primer sredozemska mešana kultura (“coltura mista”), pač pa podpirajo gospodarsko uspešnejše obsežne monokulturne rabe in vplivajo na praznjenje podeželja.

Danes vzroki za spremembe kulturne krajine vse bolj izhajajo iz sekundarne rabe prostora, povezane s spremenjenim načinom življenja, v katerem se krepi pomen prostega časa, rekreacije in turizma, pa tudi z zahtevami glede kakovosti bivalnega okolja, ohranjanje narave in spremenjenimi zahtevami glede poselitve, mobilnosti idr.

¹² Glej prikaz izjemnih krajin in tipologije slovenskih krajin na <http://www.krajinskapolitika.si/slovenske-krajine/>

Čeprav se morda zdi, da so slovenske krajine stabilne in "take, kot jih zaznavamo že od nekdaj", pa natančnejši pogled razkriva, da se skozi čas vendarle spreminjajo, na nekaterih predelih celo bistveno. V zadnjih desetletjih je poleg pospešenega razvoja poselitve (razmah urbanih območij in razpršene gradnje) in infrastrukturnih sistemov (npr. avtoceste, prenosni daljnovodi, hidroelektrarne) eden od danes morda najbolj zaznavnih procesov spreminjanja kulturne krajine zaraščanje z gozdom, kar je povezano z ugodnimi naravnimi pogoji za hitro rast gozda, predvsem pa z odseljivanjem prebivalcev v urbana območja in z umikom kmetijske dejavnosti. ...

Krajina je odraz svojevrstne naravne zgradbe in naravnih procesov, bistvenega pomena za njeno ohranjanje in razvoj pa je tudi družbeno-politično okolje. To se namreč odraža v oblikah bivanja in človekovega delovanja, zlasti pridelovanja hrane, pa tudi v kulturnih posebnostih, ki prispevajo k izjemnosti in prepoznavnosti slovenske krajine in jih ne zasledimo v drugih delih sveta, tudi tistih sicer podobnimi krajinami. Posebnost slovenskih krajin sta njihova tipološka pestrost znotraj petih geografskih regij ter veliko število krajinskih vzorcev na razmeroma majhnem območju države. Poleg sklenjenih gozdov in mozaične strukture ter prepleta gozdov, kmetijskih zemljišč in različnih oblik poselitve so se ohranile še mnoge naravne strukture, kot so npr. vodotoki, mokrišča, doline, vrtače in podobno. Kulturno krajino je izoblikovala predvsem kmetijska raba prostora, ki je skozi čas pretežno ustvarila drobno členjeno kulturno krajino (drobna parcelacija, izmenjava kultur, drobne ustvarjene reliefne oblike), posebno vlogo pa ima poselitev. Med bolj značilnimi arhitekturnimi členi v krajini je kozolec, znamenite so tudi številne cerkvice na vrhovih in slemenih, ki so pridobile simbolno odražanje slovenskosti tudi skozi literaturo, slikarstvo in film. Celo mnoge na videz naravne strukture so pogosto rezultat neke človekove odločitve in delovanja, ki je določeno krajino naredilo posebno – na primer pogozdovanje Krasa, kjer je nekoč prevladoval in bil izsekan hrast, s črnim borom, ki je danes najznačilnejša rastlinska vrsta tega območja. Številne slovenske kmetijske krajine so – neredko zaradi odmaknjenosti od glavnih razvojnih tokov – ohranile svojevrstno zgradbo (npr. obdelovalne terase ali parcelno strukturo) tudi zato, ker so jih obšli procesi preobrazbe kmetijstva; v nekaterih je še zdaj jasno berljiva drobna parcelacija, ki izvira iz različnih zgodovinskih obdobj in nazorno odraža značilno ureditev dednega prava pri nas.

Slovenska krajina se je v zadnjih desetletjih precej spremenila, tako zaradi poselitve, ki na različne načine posega v krajinski prostor, kot zaradi velikih infrastrukturnih objektov in spremenjenega načina kmetovanja ali opuščanja kmetovanja, pa tudi zaradi drugih vzrokov. Kljub temu slovenska krajina še vedno predstavlja kakovostno bivalno okolje in je kot pomemben proizvodni vir tudi velik potencial za gospodarski razvoj. Ohranjenih je še veliko izjemnih krajin in prepoznavnih krajinskih prvin in zato je krajina pomembna nosilka prepoznavnosti Slovenije.

1.3 Cilji - kaj prinaša krajinska politika

Izhodišče

Poglavje podpira oziroma dopolnjuje uvodno besedilo, odgovarja na vprašanje, zakaj je potrebna (je bila pripravljena) krajinska politika, kaj prinaša, kaj z njo Slovenija pridobi.

V procesu analize in komunikacije z deležniki v projektu (predvsem na tematskih delavnicah) so bila izoblikovana izhodišča, ki predstavljajo tudi osnovo za oblikovanje ciljev Krajinske politike Slovenije in postavljajo okvir ukrepov, z uresničevanjem katerih bomo omogočili njeno izvajanje.

Primer besedila

1 POVEČANJE SKRBI ZA KRAJINO KOT ZAGOTOVILO ZA VEČJO KAKOVOST BIVANJA, GOSPODARSKI RAZVOJ IN KREPITEV IDENTITETE

- 1.1 **Preprečili bomo nadaljnje razvrednotenje krajine ter ohranili njeno prepoznavnost, privlačnost/potenciale za konkurenčen razvoj ter kakovost bivanja**, tako da bomo prostorski razvoj v krajini načrtovali na podlagi vrednotenja krajine in presoje vplivov na krajino, posebno pozornost namenjali razvoju podeželja in vzdrževanju kulturnih krajin, ohranjanju naravne krajine, omejevanju in usmerjanju tipologije razpršene poselitve ter sankcioniranju nelegalnih posegov v prostor.
- 1.2 **Prispevali bomo k izvajanju ciljev Strategije razvoja Slovenije 2030**, ki poudarjajo zdravo in aktivno življenje, dostojno življenje za vse, konkurenčen in družbeno odgovoren podjetniški in raziskovalni sektor, nizkoogljično krožno gospodarstvo, trajnostno upravljanje naravnih virov, zaupanja vreden pravni sistem ter varno in globalno odgovorno Slovenijo, tako da bomo ohranjali in razvijali kakovostno krajino.
- 1.3 **Prispevali bomo k ohranjanju/izboljšanju naravnih virov in procesov v krajini**, tako da bomo okrepili prizadevanja za ohranjanje narave, varstvo kulturne dediščine, zagotavljanje vzdržne pridelave hrane, zmanjševanje poplavne ogroženosti in posledic podnebnih sprememb ter tako omogočili tudi **uresničevanje Agende za trajnostni razvoj do leta 2030**.
- 1.4 **Prispevali bomo k oblikovanju boljše družbe** z izpostavljanjem pomena krajine in njene raznolikosti za duševni in telesni razvoj posameznikov in družbe ter k uveljavljanju krajine v sistemu vrednot, s tem pa tudi k uresničevanju človekovih pravic in demokracije na področju urejanja prostora z namenom trajnostnega razvoja.¹³
- 1.5 **Skrbno bomo ravnali z vsemi krajinami**, uveljavljali bomo načelo, da vse krajine štejejo, kar pomeni, da se pri obravnavi krajin ne bomo omejevali na posebna območja, pač pa jo bomo obravnavali kot celoto in s tem presegali dosedanjo sektorsko obravnavo krajine.

2 POSODOBITEV PREDPISOV IN STRATEŠKIH DOKUMENTOV ZA URESNIČEVANJE CELOVITIH REŠITEV IN GLOBALNIH ZAVEZ NA PODROČJU UREJANJE KRAJINE

- 2.1 **Uresnili bomo obveze iz Evropske konvencije o krajini (2001) in iz Alpske konvencije (1991): Protokola "Varstvo narave in urejanje krajine" (2002)** ter se tako pridružili prizadevanjem evropskih držav na področju varstva, upravljanja in načrtovanja krajin.
- 2.2 **Izoblikovali bomo temelje za nadaljnjo pripravo, spreminjanje in dopolnjevanje prostorske, gradbene in sektorske zakonodaje na področju obravnave krajine**, tako da bo krajina dobila ustrezno (z EKK in Alpsko konvencijo skladno) zakonsko priznanje oziroma vlogo. Predpisane/priporočene bodo strokovne podlage za obravnavo krajine oziroma javnih odprtih površin, uvedeni bodo ukrepi za učinkovitejše upoštevanje prostorskih aktov pri vseh posegih v prostor ter za povezovanje resorjev in ukrepov na področju upravljanja krajine.

¹³ Odbor ministrov je v zvezi s tem izdal posebno priporočilo – glej Recommendation CM/Rec(2017)7 of the Committee of Ministers to member States on the contribution of the European Landscape Convention to the exercise of human rights and democracy with a view to sustainable development, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680750d64

2.3 Krajina bo postala pomembna sestavina vseh ravni družbe in njenega razvoja kot družbeno priznana kategorija. Vsebine načrtovanja, varstva in upravljanja krajine bodo postale sestavni del vseh relevantnih strateških razvojnih dokumentov¹⁴ ter bodo ustrezno naslovljene in obravnavane.

3 UVELJAVITEV UČINKOVITEGA SISTEMA VARSTVA, NAČRTOVANJA IN UPRAVLJANJA KRAJINE

3.1 Vsa prizadevanja v zvezi z varstvom, načrtovanjem in upravljanjem krajine bomo sistemsko uredili in vodili koordinirano v okviru službe, pristojne za krajino, ki bo povezala in ciljno usmerila delovanje različnih deležnikov kot kontinuirano, usklajeno delovanje države, regijskih pobud in lokalnih skupnosti. Operativno delovanje bo sledilo temeljnim vodilom in bo vključevalo ter omogočalo tudi odzivanje na aktualne probleme, učinkovitost teh prizadevanj pa bo Vlada RS zagotovila s sprejetjem in spremljanjem akcijskega načrta za prvo obdobje in nato redno za nova obdobja.

3.2 Povečali bomo odgovornost in aktivno vlogo države pri uveljavljanju EKK ter krajinske politike na vseh ravneh, tako da bo služba, pristojna za krajino, dobila funkcijo nosilca urejanja prostora za krajino (smernice, mnenja, opredelitve do posegov, navodila za vrednotenje krajine, predlogi zakonskih sprememb idr.), ter v povezavi z resorji, katerih delovanje je povezano s krajino, določila operativne cilje na načrtovalski in upravljavski ravni.

3.3 Uveljavili bomo sistematično spremljanje stanja in trendov ter sprememb krajine na celotnem območju države.

3.4 Vse informacije, povezane s krajino, bomo zbrali na enem mestu, pri eni instituciji (služba, pristojna za krajino) in na enem spletnem mestu, informacije bodo prosto dostopne javnosti in podane tudi v angleškem jeziku.

4. ZAGOTOVITEV STROKOVNIH TEMELJEV ZA UDEJANJANJE VARSTVA, NAČRTOVANJA IN UPRAVLJANJA KRAJINE TER ZA KAKOVOSTNE REŠITVE V PROSTORU

4.1 Uredili bomo terminologijo, izdelali in sprotno nadgrajevali krajinski terminološki slovar z razlago osnovnih pojmov, povezanih s krajino, s ciljem poenotenja strokovnega izrazoslovja.

4.2 Pripravili bomo tipologijo/katalog krajin (spletno aplikacijo), tako da bodo členitev, tipologija in vrednotenje krajine osnova delovanja. Podatki o krajinski tipologiji in izjemnih krajinah bodo (vključno z metodologijo) posodobljeni in javno dostopni ter formalno opredeljeni kot obvezujoče podlage v odločevalnem in/ali načrtovalskem procesu. Oblikovane bodo okvirne smernice za urejanje zaokroženih krajinskih območij, neodvisnih od administrativnih meja.

4.3 Pripravili bomo navodila in smernice ter gradili dobro prakso in tako zagotovili ustrezno obravnavo krajine, tako da bo služba za krajino pripravljala navodila, priporočila, priročnike in vzorčne primere za obravnavo krajine v prostorskem načrtovanju, projektiranju in presojanju vplivov na okolje ter upravljanju (še posebej pa za novo uvedene dokumente) ter sproti vrednotila primere dobre (in slabe) prakse. Tako se bo oblikovala (po vsebini in kakovosti) bolj uravnotežena praksa na vseh navedenih področjih.

¹⁴ V primeru, da spremenjena in dopolnjena SPRS ne bo ustrezno obravnavala krajine na strateški ravni, bomo sprejeli Nacionalno krajinsko strategijo, ki se bo uporabljala kot strateški okvir za urejanje krajine.

- 4.4. Izhodišča krajinske politike bomo vključili v resorne politike/programe in zagotovili sinergijo resornih ukrepov** na vseh ravneh načrtovanja, varstva in upravljanja krajine, resorji bodo sledili izhodiščem krajinske politike in se medsebojno usklajevali od strateške ravni pa do operativnega izvajanja.
- 5. DVIG ZAVEDANJA O POMENU KRAJINE ZA BOLJ VKLJUČUJOČO DRUŽBO**
- 5.1. Dvignili bomo pomen izobraževanja in ozaveščanja ter vključevanja javnosti v urejanje prostora/krajine**, povečevali bomo zavedanje prebivalstva o pomenu krajine, zagotovili izobraževanje institucionaliziranih deležnikov ter prostorskih načrtovalcev, vključili krajino v izobraževalni sistem (osnovne in srednje šole), povečali prisotnost krajinskih vsebin v medijih in povezovali prizadevanja posameznikov, društev, zbornic, fakultet.
- 6. ZAGOTOVITEV VIROV ZA IZVEDBO UKREPOV IN S TEM URESNIČEVANJE CILJEV NA PODROČJU UREJANJA KRAJINE**
- 6.1 Izoblikovali bomo finančni okvir za urejanje krajine**, oblikovali bomo javni sklad za krajino, kot vir bomo uveljavljali javno ali zasebno financiranje ter drugi vire, kot so turistične takse ali druge dejavnosti ter dajatve. Resorne finančne podpore/spodbude se bodo (v povezavi z ozaveščanjem) uveljavljale tudi kot zaveza varstva, vzdrževanja ter celovitega upravljanja krajin.

2 TEMELJNA NAČELA IN ŽELENO STANJE SLOVENSKE KRAJINE

2.1 Temeljna načela varstva, načrtovanja in upravljanja krajine

Izhodišča

V poglavju se opredelijo temeljna načela (vodila) krajinske politike, katere **osnovna vizija je oblikovanje čvrstega, vseobsežnega, trajnega in hkrati odzivnega, osrednje vodenega in za deležnike vključujočega sistema varstva, upravljanja in načrtovanja krajine**. Dokument opredeli postopkovna načela za varstvo, upravljanje in načrtovanje krajin ter opredeli/formalizira orodja:

- varstva krajine, ki se izvaja s sprejemanjem in izvajanjem aktov o zavarovanju posameznih območij ter varstveno naravnanimi opredelitvami v prostorskih aktih;
- upravljanja krajine, ki se izvaja s predpisanimi upravljavskimi načrti, razvojnimi programi in projekti, finančnimi ukrepi ter zemljiško politiko;
- ter načrtovanja krajine, ki se izvaja s pomočjo priprav in sprejemanj prostorskih planskih in izvedbenih aktov; ti izhajajo iz ustreznih strokovnih podlag in določajo namensko rabo prostora, način rabe prostora ter izvajanje dejavnosti v krajini in so neposredna podlaga za pripravo projektnih rešitev, na podlagi katerih se izdajajo dovoljenja za poseganje v prostor.

Besedilo na načelni ravni opredeli dolgoročno zavezo vseh deležnikov ter uveljavi kontinuirano, usklajeno delovanje države in lokalnih skupnosti na področju varstva, upravljanja in načrtovanja krajine. Določi, da operativno delovanje sledi temeljnemu vodilom, ob tem pa vključuje tudi odzivanje na aktualne probleme/izzive.

Oblikovanje samega besedila temeljnih načel presega okvir te naloge in je vključujoč proces, v katerem morajo sodelovati različni deležniki. V nadaljevanju sta podani dve skupini temeljnih načel:

- **postopkovna načela delovanja:** to so načela delovanja v okviru sistema varstva, urejanja in načrtovanja krajine, kako pristopati k pripravi gradiv/dokumentov varstva, upravljanja in načrtovanja krajine in/ali s tem posredno povezanih gradiv/dokumentov;
- **vsebinska načela urejanja krajine:** to so vsebinska načela, dobro izhodišče predstavljajo načela urejanja kulturne krajine, opredeljena v Regionalni razdelitvi krajinskih tipov Slovenije (1998,) in pravila za načrtovanje v krajini, opredeljena v Prostorskem redu Slovenije (Uradni list RS, št. 122/04, 33/07 – ZPNačrt in 61/17 – ZUreP-2).

Primer besedila

Postopkovna načela delovanja v okviru sistema varstva, urejanja in načrtovanja krajine

- načelo celovitosti obravnave
- načelo vključevanja, povezovalnosti in enakosti deležnikov ter javnosti
- načelo strokovnosti
- načelo vključevanja v resorne politike in programe
- načelo obravnave vseh krajin (vrednotenje krajin, optimizacija posegov)

Primer – vsebinska načela urejanja krajine¹⁵

- obravnava krajine v dveh temeljnih značilnostih - kot (1) naravno zgradbo in (2) človekov bivalni in proizvodni prostor
- ohranjanje prvobitnosti v krajini in omogočanje naravnim procesom, da se odvijajo nemoteno
- zagotavljanje plodnega in ekonomsko zdravega ter harmoničnega družbenega življenja
- ohranjanje skladja med funkcijami krajine, predvsem s preišljenim poseganjem in spreminjanjem dosedanjih rab
- ohranjanje videzne skladnosti
- zagotavljanje pestrosti (naravnih sestavin, človekove prisotnosti, pomenov, simbolike) in urejenosti (preglednosti, berljivosti)
- ohranjanje prepoznavnosti - identitete (zagotavljanje vloge prvin prepoznavnosti: naravni in antropogeni morfološki členi, simbolne vrednosti, "duh prostora", enkraten preplet dejavnikov; reprezentativnosti, izjemnost, značilnost idr.)
- ohranjanje izpostavljenih geomorfoloških oblik
- ohranjanje vodnih pojavov
- skrbna raba naravnih virov

2.2 Željeno stanje krajine

Izhodišča

V skladu s točko d 6. člena EKK se vsaka pogodbenica zavezuje, "da bo določila cilje kakovosti za prepoznane in ovrednotene krajine, in to po posvetovanju z javnostjo v skladu s točko c 5. člena". Priporočila Odbora ministrov (Recommendation CM/Rec(2008)3 ..., 2008) v zvezi z opredeljevanjem ciljev kakovosti krajine (med drugim) opredeljujejo:

- nekaterim naravnim in/ali zgodovinskim prvinam se lahko nameni posebna pozornost, da se ohrani njihova posebna vloga, poseben zgodovinski pomen ter okoljski in drugi potencial;
- za nekatere vrste posegov in sprememb, ki močno vplivajo na kakovost prostora, se lahko uvedejo posebna navodila in predpisi;
- nekatere teme in problemi urbanega razvoja, ki jih je treba razvrstiti glede na posebnosti različnih področij, so lahko predmet posebnih navodil in predpisov;
- cilji morajo predstavljati predhodne smernice za pripravo ukrepov, ki jih je treba sprejeti za varstvo, načrtovanje in upravljanje krajine v daljšem časovnem obdobju;
- konkretna uporaba varstvenih, upravljaljskih in načrtovalnih možnosti bi morala pokrivati vse krajine;
- opredelitev ciljev kakovosti bi morala temeljiti na poznavanju posebnih značilnosti in kakovosti krajine ter na opredelitvi njihove dinamike in potenciala ter o tem, kako javnost dojema krajino;
- cilje kakovosti krajine je treba opredeliti s splošnimi instrumenti krajinske politike za različne ravni (nacionalne, regionalne, lokalne itd.).

Namesto izraza "cilji kakovosti krajine" (angl. *landscape quality objectives*) se predlaga uporaba izraza "želeno stanje krajin" – z opredelitvijo namreč odgovarjamo na temeljno vprašanje: "Kakšno krajino želimo imeti?".

¹⁵ Povzeto po Regionalni razdelitvi krajinskih tipov Slovenije (1998).

Dokument opredeli želeno stanje krajine na strateški/nacionalni ravni, kar se upošteva pri pripravi vseh strateških planskih aktov in resornih dokumentov. Da bi bil proces uspešen in bi ustrezno opredelil želeno stanje slovenske krajine, se je treba že na začetku posvetovati z javnostjo oziroma z vsemi ustreznimi zainteresiranimi deležniki ter omogočiti/zagotoviti njihovo dejavno sodelovanje. Resolucija opredeli tudi obvezo in usmeritve za določanje zelenega stanja krajine na različnih/nizjih administrativnih ravneh in v krajinskih enotah, na katerih so ti cilji smiselno bolj konkretni/operativni.

Opredelitev zelenega stanja krajine je zelo kompleksno opravilo. V nadaljevanju so kot primer nanizani t.i. cilji kakovosti krajine, kot so opredeljeni v katalonski krajinski politiki¹⁶ in so lahko vzor/izhodišča za opredelitev zelenega stanja krajine v Sloveniji:

Primer besedila

- Dobro ohranjene, načrtovane in upravljane krajine, neodvisno od njihovega tipa (mestnega, primestnega, podeželskega ali naravnega) in njihovega značaja.
- Žive in dinamične krajine - obstoječe in tiste, ki so nastale s posegi – sposobne absorbirati neizogibne prostorske preobrazbe, ne da bi izgubile svojo individualnost.
- Heterogene krajine, ki odražajo bogato raznolikost katalonske krajine in preprečujejo homogenizacijo.
- Urejene in harmonične krajine, brez motenj in razdrobljenosti.
- Edinstvene krajine, vse prej kot običajne.
- Krajine, ki ohranjajo in krepijo svoje posebnosti/prednosti in vrednote, tako snovne kot nesnovne (ekološke, zgodovinske, estetske, družbene, produkcijske, simbolične in povezane s prepoznavnostjo).
- Krajine, ki vedno spoštujejo preteklost.
- Krajine, ki prinašajo mir, brez motečih prvin, neskladnih zvokov in svetlobe ali onesnaženja z vonjem.
- Krajine, ki jih je mogoče uživati brez ogrožanja njihove dediščine in individualnosti.
- Krajine, ki upoštevajo družbeno raznolikost in prispevajo k individualni in socialni dobroti prebivalstva.

¹⁶ Landscape quality objectives for Catalonia, <http://www.catpaisatge.net/eng/objectius.php>

3 PRAVNI OKVIR

3.1 Mednarodni dokumenti

Izhodišča

Na kratko se povzame/obrazložijo veljavni mednarodni dokumenti, ki se neposredno ali posredno nanašajo na varstvo, upravljanje in načrtovanje krajine ter katerih izhodišča in cilji se z njo uresničujejo. To je formalni okvir, ki ga morajo poznati in upoštevati vsi deležniki. Ti mednarodni dokumenti so predvsem:

- Evropska konvencija o krajini,
- Okvirna konvencija Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo (konvencija iz Fara),
- Resolucije in deklaracije Sveta Evrope, sprejete na ministrskih konferencah,
- Resolucije in priporočila Sveta Evrope, Odbora ministrov,
- Agenda 2030,
- Alpska konvencija, Protokol "Varstvo narave in urejanje krajine".

Cilj

- Poznavanje in praktična uporaba mednarodnih dokumentov ter njihovo upoštevanje pri nadgrajevanju slovenskega pravnega reda za doseganje želenega stanja krajinj.

Ukrep

- Ozaveščanje in izobraževanje vseh udeležencev pri urejanju prostora v zvezi z mednarodnimi dokumenti. Priprava in sprejem (sprememb in dopolnitev) predpisov – upoštevanje določil mednarodnih dokumentov v slovensko zakonodajo.

3.2 Slovenski predpisi in strateški dokumenti

Izhodišča

Vprašanja zakonskega priznanja krajine (točka a 5. člena EKK) in prenosa v resorne politike (točka d 5. člena EKK) mora dokument obravnavati upoštevajoč nenehno spreminjanje pravnega okvira in velikega števila različnih predpisov, ki se neposredno ali posredno nanašajo na krajino. Politika naj bi omogočala trajno in usklajeno delovanje ob spreminjanjih teh predpisov in omogočala vsaj ohranjanje, če že ne preseganje dosežene ravni upoštevanja EKK tudi v prihodnje.

Oprelitev krajine kot ustavne kategorije: *Ustava Republike Slovenije* le posredno podaja izhodišča za obravnavo krajine – z določili, da država skrbi za zdravo življenjsko okolje (72. člen), ohranjanje naravnega bogastva (5. člen) in kulturne dediščine (73. člen) ter za gospodarski, kulturni in socialni napredek prebivalstva na gorskih in hribovitih območjih (71. člen). Zato si je smiselno prizadevati, da krajina postane ustavna kategorija.

Krajina kot predmet strateških dokumentov: Skladno s priporočili Odbora ministrov (Recommendation CM/Rec(2008)3 ..., 2008), ki posebej izpostavljajo določanje krajinskih strategij, je v večini evropskih držav krajina predmet strateških dokumentov in je posledično vključena v različne

(med)resorske programe, sporazume, raziskave in projekte ter smernice. Nekatere od teh držav imajo celo formalno sprejeto nacionalno krajinsko strategijo (Andora, Irska, Madžarska) ali krajinski koncept (Švica). Obravnavo krajine v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije kot hierarhično najvišjem prostorskem dokumentu, kjer je krajina (poleg poselitve in infrastrukture) obravnavana kot eden od treh sistemov na področju urejanja prostora, je treba nadgraditi z novimi spoznanji, povezanimi s stanjem v prostoru in težnjami v prostorskem razvoju in s sistemom vrednot v družbi, ki ga želimo graditi. V primeru, da spremenjena in dopolnjena SPRS¹⁷ ne bo ustrezno obravnavala krajine na strateški ravni, bo treba sprejeti Nacionalno krajinsko strategijo kot formalen dokument, ki se bo uporabljala kot strateški okvir za urejanje krajine.

Predpis o varstvu, upravljanju in načrtovanju krajine: Ob doslednem zagovarjanju celovitega prostorskega načrtovanja bi bil Zakon o varstvu, upravljanju in načrtovanju krajine, poznajo ga npr. v Franciji¹⁸ in ponekod v Španiji (Valencija, Katalonija,¹⁹ Galicija, Kantabrija), obetavna opcija za zagotovitev pravne podlage za poenotenje in nadgradnjo strokovnega dela in ukrepov za učinkovitejše urejanje krajine na vseh ravneh. Predstavljal bi lahko nekakšno protiutež in hkrati povezovalni instrument vrste resornih predpisov in hkrati poglobljeno vzporednico predpisom s področja prostorskega načrtovanja in graditve, ki so danes usmerjeni predvsem v urejanje naselij.

Realnejša opcija pa je **nadgradnja obstoječih predpisov** o prostorskem načrtovanju in graditvi, tako da se zagotovijo jasnejše zahteve za obravnavo krajine na vseh ravneh varstva, upravljanja in načrtovanja krajine (izvajanje tipologije krajin, vrednotenje in ustrezna obravnava krajine v prostorskih aktih, vključno s Strategijo prostorskega razvoja Slovenije, in strokovnih podlagah, formaliziranje izjemnih krajin kot načrtovalske kategorije, obveznost izdelave načrta krajinske arhitekture za določene vrste objektov, ureditev in posegov idr.).

Besedilo naj določi tudi usmeritve za pripravo ali dopolnitev pravnih predpisov in drugih dokumentov v prihodnje (splošne, po posameznih področjih, ki se nanašajo na varstvo, upravljanje in načrtovanje krajine). Izhodišča so podana v Analizi obstoječega sistema varstva, upravljanja in načrtovanja krajine v Sloveniji, pripravljeni v okviru tega projekta.

Cilja

- Opredelitev krajine kot ustavne kategorije.
- Z Evropsko konvencijo o krajini in Alpsko konvencijo skladno zakonsko priznanje krajine v prostorski in povezanih zakonodajah ter v državnih strateških dokumentih.

Ukrepi

- Prilagoditev slovenskih predpisov na način zagotavljanja takšnega sistema varstva, upravljanja in načrtovanja krajine, ki omogoča doseganje zelenega stanja krajine.
- Ustrezna obravnava krajine v Strategiji prostorskega razvoja Slovenije ali sprejetje Nacionalne krajinske strategije.
- Določitev podrobnih izhodišč za sistematične spremembe in dopolnitve predpisov s področja urejanja prostora in graditve objektov ter resornih predpisov.

¹⁷ SPRS je v času priprave Izhodišč za oblikovanje krajinske politike v fazi priprave sprememb in dopolnitev.

¹⁸ <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000541949&categorieLien=id>

¹⁹ <https://www.boe.es/boe/dias/2005/07/08/pdfs/A24186-24189.pdf>

4 ORGANIZACIJSKI OKVIR

4.1 Organizacijska struktura in pristojnosti za izvajanje krajinske politike

Izhodišča

Opredeli se organe z javnimi pooblastili, ki opravljajo funkcije nosilca urejanja prostora v prostorskem načrtovanju ter opravljajo druge naloge v okviru izvajanja krajinske politike. Opredeli se tudi druge deležnike, katerih delovanje se nanaša na krajino, ter njihove pristojnosti in naloge v zvezi z izvajanjem EKK in politike, medsebojne odnose in način sodelovanja. Deležniki varstva, upravljanja in načrtovanja krajine so:

Pristojno ministrstvo: V sedanji organizacije Vlade RS je to Ministrstvo za okolje in prostor. Ministrstvo ima vodilno vlogo pri oblikovanju politike, vodi postopek sprejema resolucije in akcijskih načrtov in je odgovorno za izvajanje EKK in izvajanje politike.

Služba za krajino: Optimalna organizacijska oblika, pod okriljem katere bi delovala takšna služba, bi bila medresorska koordinacijska služba za prostor in graditev pri Vladi RS, kot je bilo to predlagano že v dokumentu *Kultura prostora in graditev zdaj!* (2016). Delovanje v takšni ustanovi bi bilo bolj učinkovito in neodvisno kot v primeru druge opcije, ki bi sledila trenutni organizacijski shemi MOP – to je oblikovanje novega Sektorja²⁰ za krajino v okviru Direktorata za prostor, stanovanja in graditev. Služba za krajino pripravi in operativno izvaja krajinsko politiko ter je odgovorna za izvajanje EKK. S tem bo delovanje na tem področju sistemsko urejeno in bo povezal delovanje različnih deležnikov. V okviru službe, katere okvir delovanja bo določala Krajinska politika Slovenije, se bodo poleg nalog upravljanja realizirale funkcije nosilca urejanja prostora za krajino (smernice, mnenja, opredelitve do posegov, ugotavljanje ustreznosti okoljskih poročil za CPVO ter sprejemljivosti vplivov planov na krajino, navodila za vrednotenje krajine, predlogi zakonskih sprememb, spremljanje stanja v krajini idr.).

Svet za krajino / medresorska delovna skupina: Predlagana je ustanovitev Sveta za krajino, ki pomeni nadaljevanje dela medresorske delovne skupine, oblikovane v okviru tega projekta.²¹ Naloga Sveta je oblikovanje strateških usmeritev in usklajevanje interesov. V svetu sodelujejo predstavniki:

- Ministrstva za okolje in prostor (področje prostora, graditve, narave, okolja, upravnega nadzora nad izvajanjem posegov v prostor),
- Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (področje kmetijstva),
- Ministrstva za gospodarski razvoj in tehnologijo (področje turizma),
- Ministrstva za kulturo (področje nepremične in nesnovne kulturne dediščine),
- lokalnih skupnosti (npr. Skupnost občin, Združenje občin, Združenje mestnih občin),
- nevladnih organizacij (npr. DKAS, Društvo urbanistov in prostorskih planerjev Slovenije, Zveza geografov Slovenije),
- izobraževalnih ustanov (npr. UL Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo).

²⁰ Naziv »sektor« je glede na to, da gre že v osnovi za nadsektorsko naravnost, sicer neprimeren, s tem pa verjetno tudi takšna organizacijska oblika; vendar pa je ta predlog podan kot realnejša opcija v trenutnih razmerah, z namenom, da se ponudi izvedljiva začasna rešitev kot začetek prizadevanj za uveljavljanje krajinske politike.

²¹ Primer uspešnega tovrstnega delovanja je npr. Medresorska koordinacijska skupina Alpske konvencije. V njej kot opazovalke sodelujejo tudi nevladne organizacije.

Lokalne skupnosti: Lokalne skupnosti so ključni deležniki zaradi ustavne pristojnosti urejanja prostora in uveljavljanja EKK in izvajanja politike na lokalni/operativni ravni.

Zavodi in (sektorske) svetovalne službe: Te službe so pomembne zaradi neposrednega stika z ljudmi, ki stvarno upravljajo (vzdržujejo, spreminjajo) krajino, posledično možnosti udejanjanja povsem konkretnih rešitev. Sem sodijo npr. Kmetijska svetovalna služba, Zavod za gozdove, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Zavod RS varstvo narave.

Stroka / Zbornica za arhitekturo in prostor Slovenije: Rešitve v okviru prostorskega načrtovanja in projektiranja oblikuje stroka, zato so ključnega pomena ustrezno usposobljeni in visoko etični strokovnjaki. ZAPS določa strokovna načela na področju prostorskega načrtovanja, arhitekture in krajinske arhitekture, skrbi za strokovno izpopolnjevanje in sprejema kodeks poklicne etike; na ta način zagotavlja strokovnost in varovanje javnega interesa na področju urejanja prostora (vključno z urejanjem krajine) in graditve objektov (vključno s krajinsko arhitekturnimi ureditvami).

Društva, ki delujejo v javnem interesu na področju varstva okolja, ohranjanja narave in prostora: Društva imajo pomembno vlogo pri razvoju stroke in ozaveščanju ter zaradi svoje družbenokritične drže pri pripravi dokumentov oziroma sistemskih rešitev in ob konkretnih (predvsem okoljsko/prostorsko spornih) situacijah. Posebno vlogo na področju varstva, upravljanja in načrtovanj krajine ima DKAS, ki (tudi v povezavi z BF in ZAPS) že 25 let organizira številne strokovne posvete, promovira krajino in se odziva na spremembe zakonodaje ter na aktualne probleme, povezane s krajino. Pomemben je tudi prispevek drugih društev in zvez, kot so npr. DUPPS, CIPRA Slovenija, IPoP, Slovensko konservatorsko društvo, ProstoRož, regijska društva arhitektov, društva za varstvo okolja in ohranjanje narave, Zveza lastnikov gozdov Slovenije in druge nevladne organizacije. Ključnega pomena so širina delovanja, vključevanje deležnikov na območju celotne Slovenije in njihovo povezovanje.

Visokošolski zavodi, višje strokovne in srednje šole: Izobraževalne ustanove (predvsem na področju prostorskega načrtovanja, krajinske arhitekture in urbanizma) so v organizacijski strukturi pomembni zaradi izobraževanja in raziskovalnega dela na področju varstva, upravljanja in načrtovanja krajine.

Cilja

- Sistemsko urejeno, osrednje vodeno ter povezano delovanje vseh deležnikov.
- Oblikovanje rešitev znotraj strokovno usposobljenih, organizacijsko ter etično trdnih, interdisciplinarnih in učinkovitih delovnih skupin.

Ukrepi

- Ustanovitev Službe za krajino, ki operativno izvaja krajinsko politiko in opravlja funkcijo nosilca urejanja prostora za krajino.
- Ustanovitev Sveta za krajino, ki oblikuje strateške usmeritve in usklajuje interese deležnikov na področju varstva, upravljanja in načrtovanja krajine.
- Ponovna vzpostavitev delovanja partnerstva Odgovorno do prostora!, ki je povezovalo visokošolske in nevladne organizacije, obe zbornici in številne posameznike, aktivne na področju odgovornega urejanja prostora.

- Zagotovitev sredstev za ustanovitev javnega sklada za krajino,²² iz katerega se financirajo tudi raziskave, ozaveščevalne in promocijske akcije EKK in krajinske politike ipd..

4.2 Podatki in informacije

Izhodišča

Z organizacijo ustrezne službe za krajino se vse informacije, povezane s krajino, zbirajo na eni instituciji, ki tudi koordinira vse ključne (medresorne) naloge in zagotovi prenos državnih usmeritev na nižje administrativne ravni. Vzpostavi se spletna stran po vzoru švicarskega Zveznega urada za okolje²³ in katalonskega Observatorija za krajino.²⁴ Korak v to smer je spletna stran Krajinska politika, ki je eden od rezultatov tega projekta in ki naj bi jo po zaključku projekta prevzela pristojna služba za krajino ter smiselno nadgradila. Resolucija opredeli tudi nabor obveznih vsebin, ki se zagotavljajo kot javno dostopni (in obvezujoči) podatki na vseh ravneh in pri vseh aktivnostih v okviru varstva, načrtovanja in upravljanja krajine.

Cilji

- Vsi podatki in informacije, ukrepi v zvezi z varstvom, upravljanjem in načrtovanjem krajine so zbrani in javno dostopni na enem mestu.
- Usklajeno, dobro koordinirane aktivnosti na področju urejanja krajine.
- Promocija slovenske krajine in krajinske politike v širšem, mednarodnem okolju.

Ukrepa

- Vzpostavitev spletne strani (portala), za katero bo pristojna služba za krajino in na kateri bodo zbrani vsi relevantni podatki in informacije, povezani z varstvom, načrtovanjem in upravljanjem krajine, vključno s finančnimi mehanizmi in drugimi upravljavskimi ukrepi.
- Vsi osnovni podatki se navedejo v angleškemu jeziku, kar bo omogočilo promocijo slovenske krajine in krajinske politike v svetu ter povečalo prepoznavnost Slovenije in njenih prizadevanj na področju izvajanja Evropske konvencije o krajini.

4.3 Organizacija upravljanja krajine

Izhodišča

Krajino upravljajo številni in zelo različni upravljavci, od institucij pa do fizičnih oseb (zlasti v kmetijstvu). Sektorji, ki delujejo v krajini in jim krajina predstavlja naravni vir, razpolagajo tudi z različnimi finančnimi mehanizmi in ukrepi, pri čemer morajo ob tem tudi smiselno izpolnjevati zahteve iz prostorskih aktov in dejansko pomenijo njihovo izvajanje. Pri tem so omejeni na pristojnosti svojega resorja, torej na posamezna področja in posamezna območja v prostoru (praviloma le tista, na katerih veljajo varstveni režimi), kar ponekod vodi v nasprotja, nesporazume, pomanjkljivosti v upravljanju ali celo razvrednotenja v krajini. Zato se vzpostavi sistem medsebojno

²² Glej poglavje 6. Finančni mehanizmi.

²³ <http://www.catpaisatge.net>

²⁴ <https://www.bafu.admin.ch>

usklajenega, dobro koordiniranega upravljanja krajine na celotnem ozemlju države/občin, ki bo ustrezno tako z vidika zagotavljanja razvojnih ciljev kot z vidika varstvenih ciljev in uresničevanja ciljev na področju urejanja krajine in prostora nasploh.

Izvajanje ukrepov za varstvo in razvoj izjemnih krajin in ostalih krajin, posebej tistih, ki so pomembne za prepoznavnost držav in njenih posameznih delov ter za ohranitev proizvodnih potencialov in ekoloških vrednosti mora izhajati iz značilnosti naravne zgradbe in naravnih procesov ter iz vrste, značaja dejavnosti, ki je oblikovala kulturno krajino in na nekaterih predelih Slovenije privedla do izjemne krajinske zgradbe in do ustvarjanja prvin, ki določajo prepoznavnost posameznih območij.

V primeru širših zavarovanih območij in ostalih območij z varstvenimi režimi je mogoče organizirati vzdrževanje krajin v okviru upravljavskih služb (npr. uprave krajinskih in regijskih parkov) ali pa v okviru posameznih kmetijskih gospodarstev (kot sestavni del običajne kmetijske dejavnosti), pri čemer je treba zagotoviti ustrezno strokovno in finančno podporo. Upravljanje krajine na krajinskih območjih s posebnimi vrednostmi bi moralo potekati pod okriljem in nadzorom (rabe in vzdrževanja) pristojnih služb za varstvo kulturne dediščine in/ali za ohranjanje narave, če gre za ohranjanje prvine ali območij, ki so jih ustvarili naravni procesi. Načrtovanje in izvajanje ukrepov mora biti usklajeno s cilji in zahtevami iz prostorskih aktov, ki jih je treba ustrezno konkretizirati v načrtih upravljanja posameznih zavarovanih/dediščinskih območij in/ali v sektorskih programih in načrtih (npr. gozdnogospodarskih načrtih ali načrtih upravljanja voda). Ti morajo opredeliti tudi ukrepe, ki sicer niso prostorski, so pa nujni za doseganje prostorskih ciljev.

Cilja

- Usklajeno upravljanje krajine na celotnem območju države/občine in posledično boljše stanje krajine.
- Uresničevanje ciljev in zahtev iz prostorskih aktov in upravljavskih načrtov.

Ukrepi

- Vzpostavitev medsektorskega sodelovanja na ravni upravljanja krajine na vseh hierarhičnih/upravljavskih ravneh.
- Uveljavitev skupnih celovitih ukrepov in celovitejših sektorskih ukrepov, ki bodo učinkovito uresničevali tudi širše cilje in zahteve iz prostorskih aktov.
- Vzpostavitev dobro koordiniranega in preglednega sistema ukrepov (aktualni projekti, zaključeni projekti, aktualni finančni mehanizmi, izobraževanja, razpisi, obveščanje o možnostih in omejitvah v lokalnem okolju in pri upravljavcih), ki bo v pomoč udeležencem pri urejanju prostora in bo povečal učinkovitost upravljanja.

5 ORODJA VARSTVA, NAČRTOVANJA IN UPRAVLJANJA KRAJINE

Določijo se orodja, ki so potrebna za izvajanje s krajinsko politiko postavljenega sistema varstva, upravljanja in načrtovanja krajine ter določi ukrepe za njihovo uveljavitev in uporabo.

Nekatera od orodij so že opredeljena s predpisi in/ali v uporabi, vendar niso v celoti izkoriščena, predvsem pa ne medsebojno povezana in usklajena.

5.1 Krajinski terminološki slovar

Izhodišča

Ustrezno izrazoslovje je osnova delovanja vsakega strokovnega področja. Zaradi raznolike, v nekaterih primerih celo zavajajoče uporabe izrazov v slovenskih področnih predpisih in praksi naj se že v uvodnem delu krajinske politike določi ključne izraze. Zaradi želenega poenotenja strokovnega izrazoslovja in pravnega, enoznačnega razumevanja vsebin, pomembnih za krajino, je potrebna priprava Krajinskega terminološkega slovarja z razlago osnovnih izrazov (pojmov), povezanih s krajino. Posebna pozornost se nameni razlagi novih izrazov (pojmov), ki se pojavljajo v terminologiji in stroki (v zadnjem času npr. zelena infrastruktura, ekosistemske storitve). Če bo pripravljen terminološki slovar urejanja prostora ali kako drugače, široko zasnovan terminološki slovar, je opcija vključitev teh izrazov (pojmov) v tak slovar.

Cilja

- Poenotenje strokovnega izrazoslovja in preprečitev nesporazumov, nerazumevanja ali napačnih tolmačenj.
- Ažurno odzivanje na nove izraze (pojme), ki se pojavljajo v stroki.

Ukrepi

- Priprava Krajinskega terminološkega slovarja z razlago osnovnih izrazov (pojmov), povezanih s krajino.
- Uveljavitev v krajinski politiki in terminološkem slovarju opredeljenih pojmov kot splošno priznanih in uporabljenih na vseh področjih obravnave krajine (v prostorskem načrtovanju, upravljanju, varstvu, izobraževanju, ozaveščanju, promociji).
- Redno dopolnjevanje terminološkega slovarja glede na aktualne razmere v družbi in stroki, kot odziv na strokovne in terminološke novosti.

5.2 Krajinska tipologija in katalog krajin

Izhodišča

Slovenija je z Regionalno razdelitvijo krajinskih tipov Slovenije (1998) ena prvih evropskih držav, ki je prepoznala in ovrednotila svojo krajino na celotnem ozemlju države. Ker je krajina živ organizem, je ta dokument, ki je sicer med najbolj uporabljanimi v kontekstu prostorskega načrtovanja in presojanja vplivov na okolje, zastarel in ga je treba posodobiti oz. prenoviti in nadgraditi, poleg tega pa je treba oblikovati spletno aplikacijo in ga uvrstiti med javno dostopne podatke. Predlaga se

uporabo imena "katalog krajin", po vzoru za tovrstna orodja uveljavljenega poimenovanja v Evropi. Pri prenovi Regionalne razdelitve krajskih tipov je treba vzpostaviti kritičen odnos do sprememb, ki so se zgodile v tem obdobju, ter posebno pozornost nameniti proučevanju vzrokov za te spremembe in ugotavljanju potrebnih ukrepov za preprečitev neželenih sprememb v prihodnje (oz. za doseganja zelenega stanja krajin). Katalog krajin mora postati osnova delovanja na področju varstva, upravljanja in načrtovanja krajine (vključno s presojanjem vplivov na okolje) in podlaga za preostala orodja. Takšno orodje uspešno uporabljajo npr. v Andori (Katalog krajin Andore: Catàleg del paisatge d'Andorra),²⁵ Kataloniji (Katalog krajin: Catàlogos de paisaje),²⁶ Angliji (Lastnosti nacionalno značilnih območij: National Character Area profiles),²⁷ Franciji (Atlas krajin: Atlas des Paysages, pripravljen po departmajih). Ob tem je treba poudariti, da tovrstno orodje ne sme in ne more nadomestiti nujne vsakokratne analize krajine in pričakovanih sprememb v okviru prostorsko-načrtovalskega procesa.

Katalog krajin (krajska tipologija) se uveljavi tudi kot eden od vhodnih podatkov za sektorske strateške akte in programe.

Cilj

- Dostopnost in možnost uporabe enotnih relevantnih podatkov o značilnostih in vrednostih posameznih krajskih območij ter jasnih varstvenih in razvojnih usmeritvah za zaokrožena krajska območja.

Ukrepa

- Priprava kataloga krajin (na podlagi krajske tipologije) kot posodobitve in nadgradnje Regionalne razdelitve krajskih tipov v Sloveniji. Katalog krajin se pripravi kot spletna aplikacija in vsebuje najmanj: členitev na enote, tipološko razvrstitev, podatke o značilnostih, tudi nesnovnih, vrednostno opredelitev in smernice za urejanje krajine, tudi v povezavi s poselitvijo in gospodarsko javno infrastrukturo. Posebna pozornost se nameni smernicam – te morajo slediti zelenemu stanju krajine oziroma ciljem urejanja (enot) krajine in se nanašati na urejanje zaokroženih krajskih območij, neodvisnih od administrativnih meja. Na ta način se zmanjšajo tudi razlike med določili občinskih prostorskih načrtov (OPN) posameznih občin.
- Uveljavitev kataloga krajin kot temeljnega orodja varstva, upravljanja in načrtovanja krajine ter obvezujoče podlage v načrtovalskem in/ali odločevalnem procesu.

²⁵ www.mediambient.ad/paisatge/cataleg-paisatge-andorra

²⁶ <http://www.catpaisatge.net/esp/catalegs.php>

²⁷ <https://www.gov.uk/government/publications/national-character-area-profiles-data-for-local-decision-making/national-character-area-profiles>

5.3 Prostorsko načrtovanje in graditev objektov

Izhodišča

Prostorsko načrtovanje ostaja ključno orodje varstva, upravljanja in načrtovanja krajine. Resolucija naj opredeli ustrezen okvir urejanja krajine, temeljne zahteve in vsebine v okviru zagotavljanja sistema celovitega urejanja prostora tako v prostorskem načrtovanju kot tudi v graditvi objektov. Na ta način se preseže izrazito ozko resorno usmerjeno načrtovanje in izboljša medresorsko usklajevanje, zagotovita ustrežnejše vrednotenje in regulacija krajine pri pripravi regionalnih in občinskih strateških in izvedbenih aktov, poleg tega se dejansko uvede regionalna raven načrtovanja razvoja v krajini, v bolj povezanih procesih prostorskega načrtovanja in varstva okolja pa tudi učinkovitejša obravnava krajine od strateške ravni pa do projektnih rešitev in same izvedbe. Obenem se preprečuje doktrina parcialnega reševanja lokalno zamejenih razvojnih problemov.

Na vseh ravneh prostorskega načrtovanja (državna, regionalna in občinska ter strateška - planska in izvedbena raven) se skladno z analitičnimi ugotovitvami in usmeritvami iz strokovnih podlag zagotovi ustrezna obravnava krajine. Z uveljavljanjem načel krajinskega načrtovanja v prostorskem načrtovanju (sprejemanje odločitev na podlagi obravnave variant, optimizacija posegov in tehnologij v smeri najmanjših možnih vplivov na okolje, uveljavljanje preglednih, ponovljivih postopkov kot orodje za argumentacijo strokovnih odločitev, ohranjanje prepoznavnosti prostora ipd.) se zagotovijo vzdržne, trajnostne rešitve v prostoru.

Izboljša se obravnava krajine v prostorskih aktih in v okviru načrtovanja posameznih prostorskih ureditev. Kot problem se kaže predvsem slabo prenašanje strateških usmeritev razvoja in varstva krajine na izvedbeno raven, slabe prostorske rešitve in ad hoc reševanje lokalnih razvojnih problemov, katerega posledice v krajini so uničujoče. Zato se opredeli ukrep izdelave priporočil za obravnavo krajine v državnih, regionalni in občinskih prostorskih aktih in strokovnih podlagah zanje (krajinska zasnova, zeleni sistem regije/občine in zeleni sistem mesta/naselja; odlok o podobi naselij in krajine, obravnava krajine v presojanju vplivov na okolje idr.), bodisi v okviru Državnega prostorskega reda bodisi v obliki sistematično pripravljenih smernic/priporočil in priročnikov za posamezna področja – po vzoru priročnikov *Urejanje obcestne krajine* (Marušič, 1997), *Načrtovanje in krajinsko oblikovanje koridorjev, daljnovodov in cevni vodov* (Marušič, 1998) in *Načrtovanje brezzičnih sistemov* (Gajšek et al., 2011). Nadgradijo in uveljavijo se tudi priporočila in standardi na področju projektiranja ter uveljavi krajinskoarhitekturno načrtovanje.

Cilji

- Polna uveljavitev krajinskega načrtovanja (doktrine in orodij v smeri vzdržnega - trajnostnega razvoja z vrednotenjem različic ter lokacijskih in tehnoloških optimizacij na osnovi ranljivosti prostora ter aktivne obravnave vseh krajin) v prostorskem načrtovanju kot načina za učinkovito usklajevanje interesov v prostoru in uveljavljanje javnega interesa ter preseganje parcialnih interesov in rešitev.
- Uveljavitev (dejanska izdelava) krajinskih zasnov kot strokovne podlage na strateški ravni, kamor prispeva konceptualna izhodišča za načrtovanje, pa tudi na izvedbeni ravni prostorskega načrtovanja, kamor prispeva podrobna merila za urejanje in izvedbene ukrepe.
- Ustrezna regulacija urejanja krajine v prostorskih aktih na vseh ravneh, tako na strateški ravni (z opredelitvijo ciljev, smeri razvoja, sistemskih rešitev v krajini) kot izvedbeni ravni (z opredelitvijo

konkretnih prostorskih izvedbenih pogojev za posamezna krajinska območja) in na področju graditve.

- Zagotovitev čim večje usklajenosti in kakovosti v strokovnih pristopih k vrednotenju krajine, vplivov na krajino, k načrtovanju razvoja v krajini.

Ukrepi

- Priprava splošnih smernic za urejanje krajine v kontekstu prostorskega načrtovanja in graditve.
- Obveza opredelitve zelenega stanja za posamezne krajine na podlagi tipologije oziroma vrednotenja krajine.
- Obravnava krajine v državnih, regionalnih in občinskih strateških planskih aktih kot enega od treh sistemov (poleg poselitve in infrastrukture), ki se medsebojno prepletajo.
- Dopolnitev prostorske zakonodaje na način, da se uveljavi obveza izdelave strokovnih podlag za vrednotenje in načrtovanje razvoja krajine v prostorskih aktih tako da se obveza izdelave krajinske zasnove razširi tudi na širša zavarovana območja po ZON in na območja nacionalne krajinske prepoznavnosti.
- Priprava podzakonskega predpisa ali pa vsaj priročnika/navodil (bodisi v Državnem prostorskem redu bodisi v priročnikih ali drugače zasnovanih strokovnih gradivih), s poudarkom na vsebinah strokovnih podlag in prostorskih aktov, ki obravnavajo krajino (vrednotenje krajin, krajinska zasnova, zeleni sistem mest in regije/občine in zelena infrastruktura, raba prostora in prostorski izvedbeni pogoji za posebna krajinska območja, odlok o urejanju podobe naselij in krajine).
- Ustrezna obravnava krajine v gradbeni zakonodaji z uveljavitvijo zahteve za izdelavo projektne dokumentacije za urejanje javnih odprtih površin, opredelitev prostorskih ureditev oz. posegov, za katere je obvezen načrt krajinske arhitekture.

5.4 Presoja vplivov na okolje/krajino

Izhodišča

Presoja vplivov na krajino se opredeli kot orodje varstva, opredeli se tudi temeljne vsebine in zahteve/usmeritve te presoje. Predpisi s področja varstva okolja sicer določajo (celovito) presjo vplivov na krajino, vendar pa je predvsem celovita/strateška presja vplivov na okolje (CPVO), ki bi lahko bila dobro orodje varstva krajine, danes slabo izkoriščena in precej neučinkovita na tem področju. Eden od ključnih problemov je dejstvo, da nimamo uveljavljenih meril niti za vrednotenje krajine niti za ocenjevanje vplivov na krajino, poleg tega krajina ni v fokusu zanimanja varstvenih ministrstev (razen dediščinskih krajin v pristojnosti Ministrstva za kulturo). Za izdajo mnenja o ustreznosti okoljskih poročil in sprejemljivosti vplivov plana specifično v zvezi s krajino ni pristojnega nosilca urejanja prostora. Zaradi tega je tudi obravnava krajine v presojanju vplivov na okolje zgolj obrobna, krajina pa je zapostavljena in neustrezno obravnavana.

Presojanje vplivov na okolje je žal še vedno predvsem verifikacijsko orodje (namenjeno pridobitvi pozitivnega mnenja o sprejemljivosti vplivov plana) in ne predvsem optimizacijsko/načrtovalsko orodje (namenjeno iskanju dobrih/boljših rešitev). Pri obravnavi krajine bi bilo poleg pasivnega pristopa k ohranjanju posameznih krajinskih območij/prvin (torej izogibanja vrednejšim krajinam ob umeščanju posegov v prostor) treba pristopati tudi k aktivnemu iskanju boljših krajinskoarhitekturnih rešitev posameznih objektov in ureditev.

Za zagotovitev učinkovitega presojanja vplivov na krajino je treba spremeniti predpise in prakso s področja presojanja vplivov na okolje. Pri iskanju rešitev naj se upošteva predloge za izboljšanje prakse strateškega ocenjevanja (Mlakar s sodelavci, 2012),²⁸ ki se nanašajo na: a) stvaren prehod na strateško raven ocenjevanja, b) preoblikovanje ocenjevanja v optimizacijsko opravilo in v c) celovit proces, smiselno vpet v sistem obravnave vplivov na družbo, gospodarstvo in okolje/prostor, d) projektni pristop, izobraževanje in spodbujanje dobre prakse ter e) zagotavljanje integritete izdelovalcev okoljskih poročil in drugih udeležencev v postopku celovite presoje vplivov na okolje.

Cilj

- Prenova koncepta/sistema (celovite) presoje vplivov na okolje na področju krajine ter polna uveljavitev (strateškega) ocenjevanja vplivov na okolje kot orodja varstva, upravljanja in načrtovanja krajine.

Ukrepi

- Integracija postopkov prostorskega načrtovanja in (celovitega) presojanja vplivov na okolje/krajino ter preoblikovanje (celovite) presoje vplivov na okolje/krajino v predvsem optimizacijsko, načrtovalsko opravilo, s čimer bodo povečane možnosti za doseganje ciljev krajinske politike.
- Sodelovanje pristojne službe za krajino v postopkih CPVO s pripravo mnenj o ustreznosti okoljskega poročila in mnenj o sprejemljivosti vplivov planov ter v postopkih presojanja vplivov na okolje v okviru predhodnega postopka in predhodne informacije in s pripravo mnenj o sprejemljivosti nameravanega posega za izdajo okoljevarstvenega soglasja.
- Priprava priporočil/priročnika za obravnavo krajine (predvsem merila za ocenjevanje vplivov na krajino) v okoljskih poročilih in poročilih o vplivih na okolje.
- Uveljavitev načrtovalskega pristopa z optimizacijo prostorskih in tehnoloških rešitev/odločitev na podlagi določanja ranljivosti, privlačnosti in ustreznosti prostora (torej tudi krajine) za posamezne dejavnosti, ureditve oziroma posege.

5.5 Zavarovana in posebna krajinska območja

Izhodišča

Varstvo krajine se prednostno zagotavlja v procesu prostorskega načrtovanja in preko določil prostorskih aktov. Hkrati se uveljavi (standardizirano, formalno) varstvo krajine z opredelitvijo zavarovanih območij in posebnih krajinskih območij, ki se obvezno upoštevajo v prostorskem načrtovanju in presojanju vplivov na okolje ter pri dovoljevanju in pri upravljanju krajin.

Posamezna kategorija ima jasen namen v sistemu varstva, upravljanja in načrtovanja krajine ter različno blag/strog pravni režim. Uporabljajo se že poznane kategorije, ki pa se v smislu formalizacije (zakonske opredelitve), režima (načina in obsega varstva) in pričakovanega učinka (posledic, ki jih prinaša režim varstva) nekoliko preoblikujejo.

²⁸ Uporaba in učinkovitost celovite presoje vplivov na okolje ter presoja vplivov na človekovo zdravje, Ciljni raziskovalni program 'Konkurenčnost Slovenije 2006-2013', <http://www.bf.uni-lj.si/oddelek-za-krajinsko-arhitekturo/oddelek/raziskovalno-in-strokovno-delo/>

Bistvena novost je uvedba formalnega varstva izjemnih krajin na nacionalni ravni, izjemne krajine na regionalni in lokalni ravni pa se uveljavijo kot planska kategorija.

Uporabijo se naslednje kategorije varovanih in posebnih krajinskih območij:

Dediščinske kulturne krajine: Seznam krajin, opredeljenih v okviru varstva kulturne dediščine, je treba dopolniti, saj je iz števila, obsega in razporeditve dediščinskih kulturnih krajin razvidno, da merila za njihovo opredelitev po območnih enotah ZVKDS niso bila povsem enaka in zato na nekaterih predelih Slovenije niso opredeljene, čeprav so tudi tam krajine, ki bi sodile na seznam dediščinskih kulturnih krajin. Če se uveljavi kategorija izjemne krajine, kot je predlagano v nadaljevanju, je smiselno razmisliti o ukinitvi kategorije dediščinskih kulturnih krajin, pri čemer pa je treba zagotoviti, da se na teh območjih ohranijo pristojnosti ministrstva pristojnega za kulturno dediščino.

Izjemne krajine:²⁹ Podatek o izjemnih krajinah na nacionalni ravni ni javno dostopen in ni splošno poznan in uporabljan, izjemne krajine pa niso formalno zavarovane, prav tako niso priporočena ali celo predpisana merila za njihovo določanje na regionalni ali lokalni (občinski, regionalni) ravni. Glede na precejšnje spremembe slovenskih krajin, ki so se zgodile v zadnjih 20 letih, je treba posodobiti nabor izjemnih krajin na nacionalni ravni ter ga uvrstiti med javno dostopne in obvezujoče podatke v prostorskem načrtovanju, presojanju vplivov na okolje (krajino) in pri upravljanju. Treba je uveljaviti merila za opredeljevanje izjemnih krajin na regionalni in lokalni ravni.

Treba je sprejeti pravno podlago za varstvo oziroma vzdržan razvoj izjemnih krajin. Pragmatično bi bilo zavarovanje v obliki zakonsko že določenih dediščinskih kulturnih krajin v skladu s predpisi s področja varstva kulturne dediščine – nekatera območja kulturnih krajin so namreč že zavarovana na ta način. Vendar pa to ne bi bila dosledna rešitev – izjemne krajine nikakor niso samo kulturna dediščina ali samo naravna dediščina. Glede na razmere v slovenski krajini je očitno, da je v primeru teh, po obsegu majhnih, vendar za ohranitev kakovosti in prepoznavnosti slovenskega prostora zelo pomembnih območij, pristop varstva **z uveljavitvijo režimov vzdrževanja teh krajin** zaradi njihove velike ogroženosti nujno potreben in edino učinkovit. Noben od obstoječih predpisov v Sloveniji trenutno ne odgovarja celovito na probleme krajin, zato bi za izjemne krajine po več merilih dejansko bila potrebna nova pravna podlaga, ki bo aktualna za več resorjev (tudi za uveljavljanje sektorskih ukrepov pri upravljanju) in bo določala način priprave in sprejema ter oblikovanja režimov. V tem primeru je treba preveriti smiselnost ohranitve vzporednih sistemov varstva krajinskih naravnih vrednot in dediščinskih kulturnih krajin, ki jih je mogoče z ustreznim postopkom in usklajeno strokovno in pravno podlago medresorsko določiti kot izjemne krajine.

Če želimo učinkovito varstvo izjemnih krajin, morajo biti izjemne krajine zavarovane na enega od naslednjih načinov:

- z odlokom o zavarovanju posameznega območja (kot npr. kulturni spomeniki ali naravni rezervati),
- z uredbo, ki zavaruje niz območij (kot npr. naravne vrednote ali kopalne vode),
- neposredno z zakonom, ki določa režim in merila za določitev, vzporedno pa se oblikuje javna baza teh območij (kot npr. poplavna območja),

²⁹ Izjemne krajine Slovenije (Ogrin s sodelavci, 1999),
http://www.krajinskapolitika.si/wp-content/uploads/2018/10/Izjemne-krajine-Slovenije_Ogrin_1999-1.pdf

- neposredno z zakonom, ki določa režim in merila za določitev, območja pa se formalizira v postopku priprave občinskega prostorskega načrta ter vzporedno oblikuje javna baza teh območij (kot npr. trajno varovana kmetijska zemljišča).

Najbolj enostavna/smiselna rešitev se zdi določitev pravne podlage v ZUreP-2 ter varstvo na nacionalni ravni z uredbo, ki bi zavarovala vsa območja naenkrat za celotno ozemlje države, ter na lokalni/regionalni ravni postopoma, v procesu prostorskega načrtovanja, kar se formalizira v OPN.³⁰ Ustrezno varstvo izjemnih krajin bi lahko določili že z aktualnimi spremembami in dopolnitvami zakona.³¹

Izjemne krajinne se določa na dveh ravneh:

- **izjemne krajinne nacionalnega pomena kot varstvena kategorija:** Določijo se z uredbo oz. ustreznim pravnim aktom, ki bo zavaroval vsa območja naenkrat za celotno ozemlje države (analogno naravnim vrednotam). Zagotovijo se javno dostopni podatki o izjemnih krajinah (lokacija, območje ter usmeritve za urejanje prostora oziroma za vzdrževanje posameznih kulturnih krajin, ukrepi, načrt upravljanja). Podatek in usmeritve se uporabljajo v postopkih prostorskega načrtovanja in urejanja prostora nasploh ter se upoštevajo pri načrtovanju in izvajanju različnih sektorskih ukrepov, ki lahko pripomorejo k varstvenim ciljem, npr. subvencije za prilagojeno kmetijsko pridelavo, za preprečevanje zaraščanja, za ohranjanje tradicionalne tipologije gradnje ipd.);
- **izjemne krajinne lokalnega pomena kot planska kategorija:** na podlagi vrednotenja krajine in analize omejitev, potencialov oziroma razvojnih možnosti se opredelijo (lokacija, območje in usmeritve za urejanje prostora oziroma za vzdrževanje posameznih kulturnih krajin) v okviru strokovnih podlag v postopku priprave regionalnega prostorskega plana, občinskega prostorskega plana in občinskega prostorskega načrta za območje, ki je predmet prostorskega akta (analogno določevanju TVKZ, še bolje pa sočasno z določevanjem TVKZ, saj bodo v tem procesu pridobljena tudi vedenja o značilnostih krajin).

Območja in prvine krajinske prepoznavnosti: Krajina je pomembna nosilka prepoznavnosti prostora Slovenije in posameznih delov/regij. Območja krajinske prepoznavnosti na nacionalni ravni so danes opredeljena v SPRS, ki opredeljuje pojem prepoznavnosti Slovenije samo z vidika kulturnega in simbolnega pomena krajine, preostalih vidikov pa ne upošteva, zato aktualni nabor teh območij ni ustrezen. Območja prepoznavnosti se od izjemnih krajin ločijo tako glede velikosti kot namena opredelitve. Izjemne krajinne so po obsegu bistveno manjša oziroma celo izrazito majhna območja s strožjim režimom varstva. Območja prepoznavnosti so po obsegu bistveno večja območja, najpogosteje na ozemlju večjega števila občin, z bolj usmerjevalno določenim režimom varstva, katerih namen je ohranitev temeljnih značilnosti in vrednosti posameznih območij, predvsem pa za posamezne predele slovenskega prostora reprezentativnih, izjemnih, značilnih, redkih ali drugače pomembnih prvin prepoznavnosti prostora. Območja in prvine prepoznavnosti se določajo na treh ravneh:

³⁰ Torej analogno določevanju TVKZ, še bolje pa sočasno z določevanjem TVKZ, saj bodo v tem procesu pridobljena tudi vedenja o značilnostih krajin.

³¹ V ta namen so DKAS, Oddelek za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete in Matična sekcija krajinskih arhitektov ZAPS na MOP 30.6.2019 posredovali Pripombe in predloge k osnutku Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o urejanju prostora in osnutku Zakona o spremembah (objavljen na spletni strani Ministrstva za okolje in prostor 30.5.2019).

- **Območja krajinske prepoznavnosti na nacionalni ravni:** Treba je nadgraditi merila za določanje teh območij na nacionalni ravni³² (ki so pomembne za prepoznavnost države ali njenih delov/regij) in ustrezno prilagoditi njihov nabor, poleg tega je treba določiti osnovne usmeritve za urejanje krajine in usmerjanje poselitve ter drugih posegov na teh območjih. Za ta območja se v ZUrep-2 uveljavi zahteva za izdelavo krajinske zasnove kot obvezne strokovne podlage za prostorsko načrtovanje.
- **Območja krajinske prepoznavnosti na lokalni ravni:** V praksi se območja prepoznavnosti na lokalni (občinski) ravni določajo le izjemoma. Treba je uveljaviti merila za opredeljevanje in v prostorskih aktih usmeritve za urejanje območij prepoznavnosti na lokalni ravni.
- **Prvine prepoznavnosti:** Kakovostne, izjemne, značilne prostorske strukture, ki se pojavljajo po vsem slovenskem prostoru in so odvisne od tipoloških značilnosti krajine ter so pomembne za prepoznavnost prostora in jih je zato treba ohranjati, nadgrajevati, sanirati.

Posodobljen nabor območij prepoznavnosti na nacionalni ravni ter nabor prvin prepoznavnosti v posameznih krajinah Slovenije je treba uvrstiti med javno dostopne in obvezujoče podatke v prostorskem načrtovanju, presojanju vplivov na okolju in pri upravljanju.

Širša zavarovana območja po ZON: Krajina v narodnem, regijskih in krajinskih parkih sicer ni osnovni predmet, vsebina oz. cilj varstva, a se tudi ta varuje z različnimi ukrepi (npr. KP Logarska dolina, KP Kolpa, Triglavski narodni park). V okviru ZureP-2 se uveljavi zahteva za izdelavo krajinske zasnove kot obvezne strokovne podlage za prostorsko načrtovanje na teh območjih. V načrte upravljanja bi bilo treba poudarjeno vnesti ukrepe, povezane z urejanjem in vzdrževanjem krajine.

Krajinske naravne vrednote in krajinske značilnosti, ki so pomembne za ohranjanje biotske raznovrstnosti: Kategoriji sodita med območja oziroma prvine varstva narave, a nista dovolj uveljavljeni, treba bi bilo opredeliti merila za opredelitev teh varstvenih kategorij. Preveriti je treba, če so »krajinske naravne vrednote« (glede na predlagano uvedbo izjemnih krajin in območij ter prvin prepoznavnosti) sploh še potrebna kategorija varstva narave.

Čezmejne krajine: Ta kategorija se po značaju razlikuje od gornjih kategorij, saj ne gre za varstveno kategorijo. Uveljavi se v obmejnih regijah/občinah ob upoštevanju priporočila Odbora ministrov,³³ ki države pogodbenice EKK spodbuja k sodelovanju lokalnih in regionalnih oblasti pri pripravi programov za izboljšanje čezmejnih krajin. Pri tem se upoštevajo primeri dobre prakse čezmejnega sodelovanja³⁴.

Cilji

- Uveljavitev preglednega sistema zavarovanih in posebnih območij krajine, ki smiselno nadgradi obstoječ sistem pravnih režimov (omejitev) v prostoru in poveča ozaveščenost o pomenu krajine.

³² V pripravi je naloga CRP Nadgradnja metodologije določanja območij nacionalne prepoznavnosti krajine (UL Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo ter ZRC SAZU in Acer Novo mesto d.o.o.).

³³ Recommendation CM/Rec(2015)8 of the Committee of Ministers to member States on the implementation of Article 9 of the European Landscape Convention on Transfrontier Landscapes

³⁴ Tak primer dobre prakse je bil npr. projekt "Sodelovanje obmejnih lokalnih skupnosti za krajinsko dediščino čudovitega območja Hetes", s katerim je Madžarska dobila prvo nagrado v okviru 4. izvedbe Evropske nagrade za krajino za l. 2013 – 2014. V projektu so sodelovale štiri madžarske vasi, šest slovenskih vasi in Krajinski park Goričko ter združenje Evropske zelene vezi in poti železne zavese.

- Dosledno varstvo izjemnih krajin – manjšega števila/obsega nacionalno pomembnih območij ter uveljavitev planske kategorije izjemnih krajin na regionalni/lokalni ravni.
- Upoštevanje koncepta krajinske prepoznavnosti na vseh varstvenih, načrtovalskih in upravljavskih ravneh (nacionalni, regionalni, lokalni).
- Določanje in upoštevanje zavarovanih in posebnih krajinskih območij na ravni regionalnega in občinskega prostorskega načrtovanja .

Ukrepi

- Dopolnitev ZUreP-2, priprava podzakonskih aktov in priporočil ter izobraževanja prostorskih načrtovalcev na način, da bo zagotovljeno določanje in upoštevanje zavarovanih in posebnih krajinskih območij na ravni občinskega in (regionalnega) prostorskega načrtovanja.
- Dopolnitev seznama dediščinskih kulturnih krajin na podlagi enotnih meril (če se ta kategorija ohrani).
- Opredelitev posodobljenega nabora območij krajinske prepoznavnosti na nacionalni ravni v SPRS. Določitev pravne podlage za zavarovanje izjemnih krajin nacionalnega pomena in za uveljavitev izjemnih krajin lokalnega pomena kot planske kategorije v ZUrep-2, posodobitev nabora izjemnih krajin na nacionalni ravni in sprejem uredbe o zavarovanju izjemnih krajin nacionalnega pomena.
- Dopolnitev ZUreP-2 ter priprava podzakonskih aktov in priporočil glede določanja in upoštevanja območij in prvin prepoznavnosti.
- Opredelitev krajinske zasnove kot obvezne strokovne podlage za območja nacionalne prepoznavnosti krajin in za zavarovana območja narave.
- Povečanje vloge varstva in razvoja krajine v širših zavarovanih območjih po ZON. Povečanje učinkovitosti načrtov upravljanja z njihovo boljšo povezanostjo s prostorskimi akti, izdelanimi na podlagi krajinske zasnove.
- Spodbujanje lokalnih in regionalnih oblasti (z različnimi sektorskimi ukrepi), da sodelujejo pri pripravi skupnih programov za izboljšanje čezmejnih krajin.
- Tvorno opredeljevanje prostorskih odločitev in upravljavskih ukrepov v primerih, ko gre za prekrivanje različnih pravnih režimov (varovanj) in morebitna neskladja ali celo nasprotja.

5.6 Resorni razvojni programi in drugi dokumenti

Izhodišča

Resorji oz. sektorji se vključujejo v procese prostorskega načrtovanja in graditve s svojimi smernicami in mnenji ter razvojnimi pobudami in programi, svojimi ukrepi in delovanjem pa še dodatno prispevajo k urejanju krajine. Vse bolj jasno so izražene potrebe po učinkovitejših postopkih v prostorskem načrtovanju ter po aktivnejšem vključevanju in medsebojnem usklajevanju resorjev, ki imajo pomembne pristojnosti in mehanizme na področju upravljanja krajine. Upravljanje je bistvenega pomena za uresničevanje planskih določil iz okvirov prostorskega načrtovanja in varstva krajine ter ciljev in načel, zapisanih v strateških dokumentih države in lokalnih skupnosti.

Skladno z opredeljenim želenim stanjem krajine se pripravi smernice za usmerjanje ukrepov resorjev oziroma sektorjev, ki delujejo v krajini, v ohranjanje krajinskih kakovosti in sanacije razvrednotenih območij z ustreznim vrednotenjem prostora, usmerjanjem prostorskega razvoja in koordinacijo pri načrtovanju in izvajanju resornih ukrepov. V okviru resornih predpisov in delovanja posameznih sektorjev se zagotovi aktivnejše medresorsko usklajevanje ter ustreznije postavljanje prioritet (npr.

pri zagotavljanju strokovnih podlag za planske in programske dokumente, pri opredeljevanju meril za vrednotenje krajine in vplivov na krajino ter pri uveljavljanju različnih sektorskih ukrepov), s katerimi se zagotovi učinkovitejše varstvo, načrtovanje, predvsem pa upravljanje krajine, vključno z racionalnim usmerjanjem in koriščenjem javnih sredstev.

Z dodeljevanjem jasno določenih pristojnosti se zagotovi ustrežnejša vloga prostorskega in gradbenega resorja pri prostorskem načrtovanju in dovoljevanju posegov v prostor za vsebine, ki pomembno vplivajo na krajino.

Posebna pozornost se nameni obravnavi krajine v upravljavskih načrtih, ki se uveljavljajo v skladu s predpisi s področja ohranjanja narave in drugimi sektorskimi predpisi.

Resolucija opredeli nabor obveznih vsebin, ki se vključijo v resorne razvojne programe, upravljavske načrte in druge dokumente z namenom celostnega in učinkovitega varstva, načrtovanja in upravljanja krajine.

Prilagoditev resornih politik, programov in predpisov: V skladu s točko d 5. člena konvencije je "vključitev krajine v politiko regionalnega in urbanističnega načrtovanja ter v kulturno, okoljevarstveno, kmetijsko, socialno in gospodarsko politiko in tudi v vse druge politike, ki lahko neposredno ali posredno vplivajo na krajino" eden splošnih ukrepov konvencije. Glede na to, da Slovenija še ni v celoti izpolnila te zaveze (tako npr. Zakon o vodah sploh ne omenja pojma krajina), naj politika opredeli resorne predpise, v katerih naj se uveljavi pojem krajina in zagotovi (glede na sektor smiselno) obravnavo krajine ter podajo izhodišča za to uveljavitev. Aktualna dobra izkušnja take vključitve je Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih – ZKZ-C (2011), ki kot enega od ciljev zakona opredelil "ohranjanje krajine ter ohranjanje in razvoj podeželja".

Opredelijo se področja, ki se navezujejo na varstvo, upravljanje in načrtovanje krajine posameznih resorjev oziroma sektorjev ter njihove aktualne predpise, strategije, strateške akte in programe:

- urejanje prostora in graditev objektov (ZUreP-2, GZ, SPRS, Državni prostorski red);
- celostno ohranjanje kulturne dediščine (ZVKD-1, Nacionalni program za kulturo, Strategija kulturne dediščine);
- ohranjanje narave (ZON s podzakonskimi akti, Nacionalni program ohranjanja narave (kot sestavni del Programa varstva okolja), Strategija ohranjanja biotske raznovrstnosti v Sloveniji, Načrti upravljanja širših zavarovanih območji);
- varstvo okolja (ZVO-1, Nacionalni program varstva okolja);
- kmetijstvo (ZKZ, Resolucija o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020 – "Zagotovimo.si hrano za jutri" (ReSURSKŽ), Resolucija "Naša hrana, podeželje in naravni viri po 2021": Strateški okvir razvoja slovenskega kmetijstva, predelave hrane in podeželja, Program razvoja podeželja);
- gozdarstvo (GZ, Nacionalni gozdni program, Gozdno gospodarski načrti);
- upravljanje voda (ZV-1, Načrta upravljanja voda na vodnem območju Donave in Jadranskega morja, Program ukrepov upravljanja voda, Načrt upravljanja z morskim okoljem);
- turizem (Strategija trajnostne rasti slovenskega turizma);
- pridobivanje mineralnih surovin (ZRud);
- promet (ZCes-1, ZVZeIP, Strategija razvoja prometa, Nacionalni program razvoja prometa v RS);
- energetika (EZ, Nacionalni energetski program, Energetski koncept Slovenije, Nacionalni energetski in podnebni načrt).

Cilja

- Ustrezna vključenost krajine v resorne politike/programe na ravneh načrtovanja, varstva.
- Učinkovito medresorsko usklajevanje pri načrtovanju, varstvu in upravljanju krajine s ciljem iskanja sinergij in sprejemanja optimalnih odločitev.

Ukrepi

- Izvajanje EKK na ravni posameznih resorjev (vključitev v strategije, strateške akte, programe, načrte).
- Uveljavitev obveze vključevanja pristojne službe za krajino v pripravo resornih politik (strategije, strateške akte, programe).
- Uveljavitev obveze aktivnega sodelovanja v medresorskih usklajevanjih.

5.7 Sodelovanje in partnerstva

Izhodišča

Vse bolj se izpostavljajo zahteve po boljšem oziroma aktivnejšem vključevanju/sodelovanju javnosti v procese prostorskega načrtovanja in graditve. Gre za enega splošnih ukrepov, ki neposredno sledijo iz točke c 5. člena konvencije: »da bo določila postopke za sodelovanje javnosti, lokalnih in regionalnih skupnosti ter drugih zainteresiranih strani pri opredeljevanju in izvajanju krajinske politike«.

V skladu s točko d 6. člena EKK se vsaka pogodbenica tudi zavezuje, *"da bo določila cilje kakovosti za prepoznane in ovrednotene krajine, in to po posvetovanju z javnostjo v skladu s točko c 5. člena"*.

Na podlagi posvetovanj z javnostmi, izvedenih že v okviru priprave izhodišč za oblikovanje krajinske politike ter na podlagi ciljnih izvedenih posvetovanj v postopku sprejemanja dokumenta o krajinski politiki se opredelijo vsebine krajinske politike, zlasti pa zeleno stanje slovenskih krajin, ki naj postane skupna zaveza vseh deležnikov.

Posebna pozornost se nameni opredelitvi izhodišč za aktivnejše delovanje lokalnih skupnosti pri obravnavi krajinskih vsebin, razširjanju pomena krajine in ustreznega upravljanja za doseg zelenega stanja krajine.

Cilja

- Zagotoviti boljše rešitve v prostorskih planskih in izvedbenih aktih ter upravljavskih načrtih in višjo stopnjo uresničevanja določil teh dokumentov.
- Učinkovitejši postopki prostorskega načrtovanja in povečanje sprejemljivosti načrtovanih rešitev.

Ukrepi

- Oblikovanje partnerstev za uresničevanje sistemskih rešitev ter za urejanje in upravljanje posameznih (posebnih) krajinskih območij, zagotavljanje prenosa znanj in ozaveščanje posameznih upravljavcev.
- Razvoj in promocija dobrih praks na področju aktivnega vključevanja javnosti v postopke prostorskega načrtovanja in upravljanja krajine (vzdrževanja javnih površin, pomen ohranjanja krajinskih prvin na kmetijskih površinah ipd.).

- Finančni ukrepi in strokovna pomoč države lokalnim in regionalnim oblastem kot spodbuda k sodelovanju pri pripravi in izvedbi skupnih programov za izboljšave v upravljanju krajine (vzdrževanja javnih površin ipd.).
- Spodbudijo se projekti (raziskave, vzorčni projekti idr.) vključevanja javnosti v procese načrtovanja, varstva in upravljanja krajine.

5.8 Spremljanje stanja in nadzor

Izhodišča

Dobro poznavanje stanja v prostoru je temeljni pogoj oblikovanja in spremljanja učinkovitosti ukrepov na vseh področjih. V Sloveniji spremljanje stanja na nacionalni, regionalni ali lokalni ravni še ni polno razvito in se v praksi izvaja v zelo okrnjeni obliki. Celovit in sistematični vpogled v stanje krajine in v trende ni na voljo. Niti Poročilo o prostorskem razvoju (2016), ki je edini dovolj kompleksen in poglobljen dokument s področja poznavanja stanja in trendov v prostoru, krajini ne namenja posebne pozornosti. Krajina tudi ni predmet Poročil o stanju okolja v RS (npr. iz leta 2009). Pomemben premik na tem področju si je moč obetati na podlagi ZUreP-2, ki določa sistem spremljanja stanja prostorskega razvoja³⁵ ter pripravo poročila o prostorskem razvoju na vsaka štiri leta. Zato se določijo obveza spremljanja stanja, dinamika izdajanja poročil ter kazalniki spremljanja stanja na področju krajine.

Vzpostavi se učinkovit upravni nadzor nad rabo prostora, predvsem z okrepitevijo delovanja inšpekcijskih služb in tudi z dodelitvijo ustreznih pristojnosti službam, pristojnim za varstvo kulturne dediščine in ohranjanje narave ter za upravljanje voda, kmetijskim svetovalnim službam ipd., na podlagi katerih bodo le-te lahko učinkovito nadzirale uresničevanje režimov rabe in vzdrževanja krajine na posameznih območjih (med katerimi so tudi različna zavarovana območja, območja prepoznavnosti in druge posebne krajine), ki so v njihovi pristojnosti. V ta namen je treba njihovo povezovanje s pripravljavci prostorskih aktov (MOP, strokovne službe občin, regionalne razvojne agencije) okrepiti. Določijo in izvajajo se ustrezne sankcije za neupoštevanje predpisanih določil v prostorskih aktih.

Cilji

- Redno spremljanje stanja krajine (prednostno predvsem stanje izjemnih krajin in prvin prepoznavnosti) z namenom ugotavljanja učinkovitosti zakonodaje, ukrepov in trendov ter z namenom pravočasnega odzivanja na aktualno problematiko.
- Sprotno odzivanje na (potencialna) razvrednotenja v krajini.
- Vzpostavitev učinkovitega upravnega nadzora nad posegi v krajino (opredelitev nosilcev in dodelitev pristojnosti) ter opredelitev in izvajanje ustreznih sankcij za neupoštevanje določil prostorskih aktov in drugih mehanizmov upravljanja krajine

³⁵ Prostorski informacijski sistem že deluje, trenutni nabor kazalnikov ni končen.

Ukrepi

- Vsaka štiri leta se pripravi poročilo o stanju krajine in izvajanju krajinske politike. Poročilo je sestavni del poročila o prostorskem razvoju po ZUreP-2 in/ali samostojno poročilo.
- Opredelijo se kazalniki za spremljanje stanja krajine znotraj sistema spremljanja stanja prostora /okolja.
- Na podlagi poročil o stanju krajine se promovirajo primeri dobre prakse in izpostavijo negativni pojavi (razvrednotenja) tudi kot ukrep ozaveščanja.
- Razširitev/razjasnitev pristojnosti Inšpektorata RS za okolje in prostor in zagotovitev sodelovanja s preostalimi inšpektorati, katerih pristojnosti se posredno nanašajo na krajino – Inšpektoratom RS za kmetijstvo, gozdarstvo, lovstvo in ribištvo, Inšpektoratom RS za kulturo in medije.

6 OZAVEŠČANJE, IZOBRAŽEVANJE, RAZVOJ STROKE IN DOBRE PRAKSE

Namen sklopa je spodbuditi večje zavedanje o pomenu krajine v strokovni in širši javnosti, izboljšati vključevanje problematike krajine v izobraževalne procese, graditi vrednostni sistem širše javnosti ter izobraževati strokovno javnost in jo seznanjati z dobro prakso. Ukrepi vključujejo posebne ukrepe iz 6. člena EKK:

"A. Ozaveščanje: Vsaka pogodbenica se zavezuje, da bo civilno družbo, zasebne organizacije in javne organe ozaveščala o vrednotah krajine, njeni vlogi in spreminjanju.

B. Izobraževanje in vzgoja: Vsaka pogodbenica se zavezuje, da bo spodbujala:

- a) izobraževanje strokovnjakov za vrednotenje krajine in opravljanje nalog;
- b) multidisciplinarne izobraževalne programe na področju politike, varstva, upravljanja in načrtovanja krajine, ki so namenjeni strokovnjakom v zasebnem in javnem sektorju ter ustreznim združenjem;
- c) programe v šolah in na univerzah, ki po ustreznih tematskih področjih obravnavajo vrednote, ki jih pripisujemo krajini, in vprašanja, povezana z njenim varstvom, upravljanjem in načrtovanjem."

Odbor ministrov v priporočilih v zvezi z promocijo krajinske zavesti preko izobraževanja³⁶ izpostavlja prispevek EKK k uresničevanju človekovih pravic in demokracije z namenom trajnostnega razvoja ter poudarja pomen in raznolikost krajine za duševni in telesni razvoj posameznikov in družbe.

6.1 Ozaveščanje

Izhodišča

Opredeli se ključne poti in program ozaveščanja javnosti, in sicer s pomočjo predpisanih načinov v upravnih postopkih, v katerih sodeluje javnost (npr. postopkih priprave prostorskih aktov) in z objavami v (elektronskih) medijih (npr. prispevki o primerih dobre prakse načrtovanja in upravljanja krajin, promocija krajine kot vrednote, opozarjanje na možne posledice nestrokovnih posegov v prostor in neodgovornega ravnanja ipd.). Spodbudi se izvajanje posebnih projektov za povečevanje zavedanja o pomenu krajine kot skupni dobrini in odgovornem ravnanju, z upoštevanjem izkušenj z uspešnimi tovrstnimi projekti, kot je bil projekt "Mi urejamo krajino" (2004-2005).³⁷

Cilj

- Povečanje zavedanja o pomenu krajine in njenega kakovostnega urejanja za zagotavljanje boljših razvojnih možnosti, kakovostnega bivanja in ohranitev ter nadgradnjo prepoznavnosti države, regij in občin.
- Povečanje zavedanja, da je krajina rezultat delovanja številnih deležnikov in tudi posameznikov («vsi mi urejamo krajino»).
- Učinkovitejše usklajevanje v procesih prostorskega načrtovanja in povečevanje sprejemljivosti načrtovanih rešitev.

³⁶ Recommendation CM/Rec(2014)8 of the Committee of Ministers to member States on promoting landscape awareness through education https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805c5138

³⁷ <http://www.dkas.si/popup/?id=11,0>

Ukrepi

- Na podlagi poročil o stanju krajine se promovirajo primeri dobre prakse in izpostavijo negativni pojavi (razvrednotenja).
- Spodbujajo se medijske objave na temo problematike načrtovanja, varstva in upravljanja krajine (opozarjanje na primere dobrih in slabih praks), vključno z lokalnimi (občinskimi) glasili.
- Spodbudijo se projekti (raziskave, vzorčni projekti idr.) ozaveščanja in vključevanja javnosti v procese načrtovanja, varstva in upravljanja krajine, poleg tega mora biti ozaveščanje ena od nalog v okviru vseh projektov, ki kakorkoli zadevajo krajino.
- Spodbudi se delovanje društev, katerih jedro delovanja je odgovorno načrtovanje, varstvo in upravljanje krajine.

6.2 Izobraževanje in raziskovanje

Izhodišča

Spodbudi se izboljšanje vključevanja problematike krajine v izobraževalne procese (osnovne šole, srednje šole), oblikovanje vrednostnega sistema širše javnosti. Posebna pozornost se nameni izobraževanju strokovne javnosti in seznanjanju s primeri dobre prakse. Visokošolski zavodi, višje strokovne in srednje šole, ki izvajajo programe predvsem na področju prostorskega načrtovanja, krajinske arhitekture in urbanizma, že danes izobražujejo strokovnjake in razvijajo raziskovalno delo na področju varstva, upravljanja in načrtovanja krajine; pri tem ima posebno vlogo Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani – Oddelek za krajinsko arhitekturo, kot matična ustanova s tega področja. Na visokošolski ravni se varstva, upravljanja in načrtovanja krajine dotikajo tudi drugi programi na fakultetah Univerze v Ljubljani BF (agronomija, gozdarstvo) ter študijski programi na Filozofski fakulteti (geografija), Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo (prostorsko načrtovanje) ter Fakulteti za arhitekturo in Fakulteti za gradbeništvo, prometno inženirstvo in arhitekturo Univerze v Mariboru (arhitektura in urbanizem) ter programi na temo upravljanja podeželja in krajine, ki se izvajajo na drugih visokošolskih institucijah v Sloveniji (npr. Biotehniški center Naklo, Grm Novo mesto - Center biotehnike in turizma idr.). S ciljem upoštevanja Krajinske politike naj se opozori na nujnost sledenja razvoju stroke tako v matičnem kot v drugih programih, poleg navedenih tudi na področju ekonomije, turizma, novinarstva idr..

Opredeli se okvir krajinskih vsebin v programu Dodatnega strokovnega izobraževanja Zbornice za arhitekturo in prostor ter na ta način poskrbi za izobraževanje in ozaveščanje strokovnjakov, ki delujejo v praksi.

Opredeli tudi cilje in ukrepe na področju vzgoje in izobraževanja, predvsem pa temeljnih vrednostnih opredelitev (vsi urejamo krajino, vsi vplivamo na krajino in smo zanjo odgovorni) in terminologije.

Ukrepi na področju razvoja stroke in vzpostavljanja dobre prakse vključujejo sklop ukrepov, priporočil, gradiv in aktivnosti, ki omogočajo učinkovito izvajanje predpisanih ukrepov in orodij varstva, upravljanja in načrtovanja krajine. Objavijo se gradiva (glej ukrepe v poglavju 4.2) in povezave na primere iz tujine. Postavi se okvir za oživitvev raziskovalnega dela na področju krajine ter urejanja prostora nasploh in za povečanje nabora strokovne literature.

Cilji

- Povečanje zavedanja družbe o pomenu krajine ter uveljavitev krajine kot kompleksne entitete in vrednote, ki je pomembna za kakovost bivanja, razvoj in prepoznavnost države in njenih delov.
- Zagotovitev ustrezno izobraženih strokovnjakov, ki delujejo na področju načrtovanja, varstva in upravljanja krajine (celovitost znanj, razumevanje naravnih in družbenih procesov, načela krajinskega načrtovanja idr.).
- Z razvojem raziskovalnega dela slediti izzivom sodobnega časa in razvoju stroke v razvitem svetu.

Ukrepi

- Povezovanje, ozaveščanje in izobraževanje vseh deležnikov na področju vzgoje in izobraževanja.
- Uveljavitev strokovno usklajenih vsebin, povezanih s krajino, v osnovnošolskih in srednješolskih programih ter preseganje ozko zamejene obravnave posameznih krajinskih vsebin v posameznih predmetih (vključitev v proces priprave Bele knjige).
- Uveljavitev strokovno usklajenih vsebin, povezanih s krajino v univerzitetnih, magistrskih in doktorskih izobraževalnih programih, povezanih z urejanjem prostora, varstvom okolja, kmetijstvom in ohranjanjem dediščine ter razvojem turizma.
- Opredelitev vsebine na področju obravnave krajine v programu Dodatnega strokovnega izobraževanja Zbornice za arhitekturo in prostor. Zagotovitev institucije (ustanovitev nove ali pa nadgradnja obstoječih) za izvajanje raziskovalnega dela na področju načrtovanja, varstva in upravljanja krajine in zagotovitev podlag za izvajanje raziskovalnega dela, monitoringov, metodoloških projektov in podobno.

6.3 Spodbujanje dobre prakse

Omogočijo se oblikovanje, razvoj in uveljavljanje dobre prakse na vseh področjih obravnave krajine, poleg tega pa naj omogoči promocijo primerov dobre prakse (tudi za širšo javnost) in zagotovi njihovo javno dostopnost. Kot temeljni nosilec aktivnosti na tem področju se uveljavi služba za krajino, ki bo poskrbela za sprotno vrednotenje in objave primerov dobre prakse (navodil, priporočil, priročnikov, vzorčnih primerov za obravnavo krajine) v prostorskem načrtovanju ter v presojanju vplivov na okolje in projektiranju in bo zagotavljala tudi promoviranje v strokovnih krogih in v širšem okolju.

Spodbudi se izvajanje ciljno usmerjenih projektov, npr. po vzoru projekta Vital Landscapes (2011).³⁸ in drugih primerov dobre prakse. Spodbuja se projektni pristop kot instrument neposrednega, celovitega prostorskega razvoja določenega območja, ki zmanjšuje naključnost razvoja, omogoča ureditev družbenih razmerij ter je ključen v primerih razvoja, sanacije, prenove, povečevanja bivalnih kakovosti ali tržne konkurenčnosti prostora, kjer običajna regulacija ne omogoča uresničitve ciljev prostorskega razvoja. Glede na pomen slovenske krajine kot nosilke prepoznavnosti države se posebna pozornost nameni turističnim dejavnostim tako v pogledu posegov v krajino in njenega spreminjanja kot na področju promocija krajine. Na ta način bo mogoče povečati ozaveščenost v strokovni in širši javnosti o posledicah neustreznih posegov v prostor za kakovost krajine (poselitev, infrastruktura, nekatere turistične ureditve, nekateri ukrepi v kmetijstvu idr.)

³⁸ <https://www.vital-landscapes.eu/>

Uvede se nacionalna nagrada za kakovostno obravnavo krajine v okviru varstva, načrtovanja in upravljanja krajine, ki ne bo omejena samo na ozke strokovne kroge, ter na ta način poveča zavedanje o krajini in o pomenu kakovostnega strokovnega dela. Ta nagrada se šteje kot kandidatura za nagrado Sveta Evrope. Spodbuja se udeležba Slovenije (tudi lokalnih ali regionalnih oblasti in njihovih združenj ter nevladnih organizacij) pri kandidaturah za Nagrado Sveta Evrope za krajino, ki je pomemben prispevek k izpostavljanju in nagrajevanju primerov dobre prakse. MOP na podlagi 11. člena EKK razpisuje izbor slovenske kandidature. Predložijo se dela, iz katerih so že razvidni konkretni rezultati na področju varstva, upravljanja in/ali načrtovanja krajine. Predložena dela morajo prispevati k uveljavljanju ciljev kakovosti krajine, izboljšanja življenjskega okolja ter prispevati k trajnostnem razvoju (vplivati na izboljšanja bivalnega in delovnega okolja oziroma povečanju delovnih mest). Dela morajo vsebovati tudi elemente sodelovanja javnosti, ozaveščanja javnosti, dobre prakse.

Poleg tega se uveljavi nagrada za kakovostno delovanje na področju krajine načrtovanja, varstva in upravljanja krajine na državni, regionalni ali lokalni ravni.

Poveča se število objav na temo krajine v medijih, bodisi kot izpostavitve dobre prakse bodisi kot kritika slabe prakse.

Cilji

- Izpostavitve in promocija primerov dobre prakse ter uveljavitev (Slovenije) v evropskem prostoru.
- Ozaveščenost o pomenu krajine v strokovni in širši javnosti kot podlaga za izboljšanje razmer v prostoru.
- Ozaveščenost o posledicah neustreznih posegov v prostor za kakovost krajine.
- Izboljšanje delovanja deležnikov, ki delujejo na področju krajine, in posledično boljše rešitve v prostoru.

Ukrepi

- Promoviranje primerov dobre prakse v medijih, med drugim tudi zagotovitev ustreznih znanj in ozaveščenosti na strani medijev.
- Izbor del za slovenske kandidature, ki bodo konkurenčna na evropski ravni.
- Promocija nagrade Sveta Evrope za krajino, neposredni pozivi za oddajo kandidatur, pomoč pristojne službe za krajino pri pripravi kandidatur.
- Vzpostavitev nagradnega sklada za nacionalno nagrado za kakovostno delovanje na področju krajine.

7 FINANČNI MEHANIZMI

Izhodišča

V skladu s priporočili Odbora ministrov v zvezi z oblikovanjem javnih skladov za krajino³⁹ se oblikujejo finančni mehanizmi za načrtovanje, varstvo in upravljanje krajine. Resolucija določi ustrezne finančne mehanizme in načine sodelovanja deležnikov (resorji, lokalne oblasti), npr. uveljavljanje javnega in/ali zasebnega financiranja ter drugih virov, kot so turistične takse ali dajatve, povezane z javnimi deli ter pogodbeno varstvo, skupne listine ipd. Ob upoštevanju usmeritev za urejanje zavarovanih in drugih posebnih krajinskih območij se finančne podpore/spodbude, danes poznane predvsem v okviru kmetijskih politik in ohranjanja narave ter podnebnih politik, uveljavljajo tudi kot zaveza varstva, vzdrževanja in celovitega upravljanja krajine (prenos znanj, zavedanje posameznih upravljavcev o pomenu poseganja v krajino in o njenem pomenu).

Cilj

- Uveljavitev finančnih mehanizmov, s katerimi bodo zagotovljena sredstva za izvajanje EKK in krajinske politike na področju urejanja prostora na vseh ravneh (država, regije, občine) in v resorjih.
- Zagotovitev javno dostopnih podatkov o aktualnih finančnih mehanizmih in strokovno svetovanje za upravljavce glede porabe sredstev.

Ukrepi

- Priprava posebnega projekta kot strokovne podlage/izhodišča za uveljavljanje finančnih mehanizmov na vseh ravneh (analiza možnosti, uveljavljenih mehanizmov in tujih praks, predlog sistemskih rešitev).
- Oblikovanje javnega sklada za krajino, ki je prednostno namenjen upravljanju krajine (vzdrževanju, obnovi, sanaciji razvrednotenih območij), predstavlja pa tudi vir sredstev za raziskave, ozaveščevalne in promocijske akcije EKK in krajinske politike.
- Usmerjanje sektorskih finančnih mehanizmov v izvajanje ukrepov za vzdrževanje kulturnih (predvsem izjemnih) krajin in v ohranjanje prvin prepoznavnosti krajin.
- Vzpostavitev mehanizmov za urejanje in vzdrževanje zelenih in drugih javnih odprtih površin.
- Vzpostavitev dobro koordiniranega in preglednega sistema aktualnih finančnih mehanizmov in svetovanja (o možnostih za pridobivanje sredstev za resorje in v lokalnem okolju) z javno dostopnimi osnovnimi informacijami.

³⁹ Recommendation CM/Rec(2018)9 of the Committee of Ministers to member States on contributing to the implementation of the European Landscape Convention of the Council of Europe: creation of public funds for landscape, https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016808eedfd

8 AKCIJSKI NAČRT ZA OBDOBJE 2020–2025

8.1 Uvod

Akcijski načrt in s tem cilji krajinske politike so uresničljivi le v primeru, da je določen skrbnik za njegovo izvajanje in zagotovljena ustrezna finančna sredstva.

Zato je nujni predpogoj za izvajanje krajinske politike (temeljna, prioritarna akcija) ustanovitev **službe za krajino**, ki bo koordinirala izvajanje akcijskih načrtov in s tem delovanje drugih deležnikov ter tudi sama uresničevala nekatere od akcij. Služba za krajino bo skrbela za ustrezno načrtovanje, varstvo in upravljanje krajine in bi opravljala naloge:

- NUP v postopkih prostorskega načrtovanja s smernicami in mnenji ter nadzorom nad obravnavo krajine v prostorskih aktih,
- skrb za razvoj stroke (razpisi raziskovalnih in metodoloških projektov za vzpostavljanje sistemskih rešitev in oblikovanje dobrih praks),
- spremljanje stanja v krajini,
- spremljanje relevantne sektorske zakonodaje in vplivanje nanjo,
- izobraževanje strokovne javnosti in ozaveščanje širše javnosti,
- nosilca izvajanja EKK, vključno izvedbe postopka za izbor nagrade za krajino.

Optimalna organizacijska oblika, pod okriljem katere bi delovala takšna služba, bi bila sicer Medresorska koordinacijska služba za prostor in graditev pri Vladi RS. Vendar pa bi bila za prvo fazo sprejemljiva in bolj realna pragmatična rešitev, ki bi sledila trenutni organizacijski shemi MOP, namreč oblikovanje novega Sektorja za krajino v okviru Direktorata za prostor, stanovanja in graditev. V okviru službe bodo poleg nalog upravljanja realizirale funkcije nosilca urejanja prostora za krajino (smernice, mnenja, opredelitve do posegov, ugotavljanje ustreznosti okoljskih poročil za CPVO ter sprejemljivosti vplivov planov na krajino, navodila za vrednotenje krajine, predlogi zakonskih sprememb, spremljanje stanja v krajini idr.).

V nadaljevanju je predstavljen predlog prioritarnih akcij za prvo petletno obdobje (2020–2025). Pri oblikovanju nabora teh akcij smo izhajali iz ugotovitve, da so najpomembnejši oz. jih je treba izvesti takoj oz. čim prej, ker:

- so (pred)pogoj za realizacijo drugih ukrepov,
- so razmeroma enostavni in ne zahtevajo velikega finančnega ali organizacijskega vložka,
- so uresničljivi v 5-letnem obdobju.

8.2 Predlog prioritetnih akcij

Naziv akcije	I. Nadgradnja in upravljanje spletne strani na temo krajine
Navezava na cilj krajinske politike	3.4 Vse informacije, povezane s krajino, bomo zbrali na enem mestu
Navezava na poglavje krajinske politike	4.2 Podatki in informacije
Rezultat	<ul style="list-style-type: none"> • vzpostavljena spletna stran in njeno redno vzdrževanje • evidentirana in javno dostopna vsa relevantna strokovna gradiva in dokumenti s področja krajine • vzpostavljen medij za promocijo Slovenije in strokovnega dela na področju krajine
Opis	<p>Na podlagi spletne strani, vzpostavljene v okviru projekta "Varstvo in razvoj slovenske krajine: Izhodišča za oblikovanje krajinske politike" se po zgledu drugih evropskih držav v okviru službe, pristojne za krajino, vzpostavi spletna stran, na kateri bodo zbrane vse relevantne informacije na področju krajine in bo namenjena strokovni in širši javnosti. Informacije bodo podane tudi v angleškem jeziku, zato bo spletna stran pomembna za promocijo države in stroke na področju krajine ter povezanih področjih (urejanje prostora, varstvo okolja, kmetijstvo, turizem in drugi resorji). Objavijo se tudi že izdelana strokovna gradiva, raziskovalni projekti, priročniki ipd. na temo načrtovanja, varstva in upravljanja krajine. Spletna stran se redno vzdržuje in nadgrajuje, tako da bo zagotovljeno sprotno seznanjanje z dobro prakso, kar bo prispevalo k razvoju stroke in ozaveščanju širše javnosti.</p>
Odgovorne institucije	<ul style="list-style-type: none"> • služba za krajino (do njene vzpostavitve Ministrstvo za okolje in prostor - Direktorat za prostor, graditev in stanovanja) • DKAS
Časovni okvir	2020

Naziv akcije	II. Oblikovanje splošnih smernic za načrtovanje, varstvo in upravljanje krajine
Navezava na cilje krajinske politike	<p>1.1 Preprečili bomo nadaljnje razvrednotenje krajine ter ohranili njeno prepoznavnost, privlačnost/potenciale za konkurenčen razvoj ter kakovost bivanja</p> <p>1.5 Skrbno bomo ravnali z vsemi krajinami</p> <p>3.2 Povečali bomo odgovornost in aktivno vlogo države pri uveljavljanju EKK ter krajinske politike na vseh ravneh</p> <p>4.3 Pripravili bomo navodila in smernice ter gradili dobro prakso</p>
Navezava na poglavja krajinske politike	<p>5.3 Prostorsko načrtovanje in graditev objektov</p> <p>5.4 Presoja vplivov na okolje/krajino</p>
Rezultat	<ul style="list-style-type: none"> • vzpostavljeni strokovni standardi na področju obravnave krajine na vseh področjih prostorskega načrtovanja (od planske do izvedbene ravni) • dvig kakovosti strokovnega dela • podlaga za boljšo argumentacijo rešitev in s tem učinkovitejši postopki prostorskega načrtovanja in presojanja vplivov na krajino
Opis	<p>Po zgledu preostalih splošnih smernic posameznih sektorjev se pripravijo splošne smernice za področje krajine. Predvidoma bodo strukturirane po posameznih vrstah prostorskih aktov (DPN, RPP/OPP, OPN, OPPN). V tem okviru se določijo način priprave in krajinske vsebine strokovnih podlag in prostorskih aktov ter projektne dokumentacije, predvsem:</p> <ul style="list-style-type: none"> • obvezne oz. priporočljive strokovne podlage (npr. analiza in vrednotenje krajine v regiji/občini, opredelitev območij, ki naj se načrtujejo s krajinsko zasnovo, opredelitve krajinskih vsebin v odloku o podobi naselij in krajine) • obvezne oz. priporočljive vsebine v (posameznih) prostorskih aktih • opredelitev ureditev in posegov, za katere so obvezni načrti krajinske arhitekture • obvezne oz. priporočljive vsebine v načrtih krajinske arhitekture v vseh fazah projektne dokumentacije
Odgovorne institucije	<ul style="list-style-type: none"> • služba za krajino (do njene vzpostavitve Ministrstvo za okolje in prostor - Direktorat za prostor, graditev in stanovanja)
Časovni okvir	2021

Naziv akcije	III. Izdelava priročnika za obravnavo krajine v prostorskem načrtovanju in presojanju vplivov na okolje
Navezava na cilje krajinske politike	<p>1.1 Preprečili bomo nadaljnje razvrednotenje krajine ter ohranili njeno prepoznavnost, privlačnost/potenciala za konkurenčen razvoj ter kakovost bivanja</p> <p>3.2 Povečali bomo odgovornost in aktivno vlogo države pri uveljavljanju EKK ter krajinske politike na vseh ravneh</p> <p>4.1 Uredili bomo terminologijo</p> <p>4.3 Pripravili bomo navodila in smernice ter gradili dobro prakso</p>
Navezava na poglavja krajinske politike	<p>5.1 Krajinski terminološki slovar</p> <p>5.3 Prostorsko načrtovanje in graditev objektov</p> <p>5.4 Presoja vplivov na okolje/krajino</p>
Rezultat	<ul style="list-style-type: none"> • priporočila za analizo in vrednotenje krajine • priporočila za pripravo strokovnih podlag in vsebin prostorskih aktov na vseh hierarhičnih ravneh • priporočila za presojanje vplivov na krajino v postopkih CPVO in PVO • urejena terminologija za področje krajine
Opis	<p>Izdela se priročnik (ali več priročnikov) za obravnavo krajine za tri osnovna področja: 1) vrednotenje krajine, izdelava prostorskih aktov in strokovnih podlag (kot npr. opredelitev izjemnih krajin, za opredelitev območij prepoznavnosti, za določitev območij krajinske zasnove, za načrtovanje mestne krajine idr.), za 2) presojanje vplivov na krajino v postopkih CPVO in PVO in za 3) pripravo projektne dokumentacije. Opredeli se nabor obveznih vsebin prostorskih aktov in v presojanju vplivov na okolje z namenom celostnega in učinkovitega varstva, načrtovanja in upravljanja krajine, pa tudi obveznih vsebin projektne dokumentacije za posamezne objekte, ureditve oziroma posege v prostor, ki v oblikovnem, funkcionalnem in ekološkem smislu lahko pomembno vplivajo na krajino.</p> <p>Priročnik (ali več priročnikov) bo izdelan po vzoru evropskih držav, ki imajo praviloma dobro razvit sistem navodil, smernic in nasvetov/obvestil, s katerimi učinkovito nadgrajujejo zakonske predpise in ustvarjajo dobro prakso (tudi v smislu poenotenja metodologij, procesov, podobe in vsebine gradiv). Priročnik praviloma vključuje teoretična izhodišča, niz konkretnih priporočil za izdelavo posameznih vsebin in primere dobre prakse.</p>
Odgovorne institucije	<ul style="list-style-type: none"> • služba za krajino (do njene vzpostavitve Ministrstvo za okolje in prostor - Direktorat za prostor, graditev in stanovanja) • Ministrstvo za kulturo • Ministrstvo za okolje in prostor, Direktorat za okolje • Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano • Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo • UL - Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo • Urbanistični inštitut RS
Časovni okvir	2021

Naziv akcije	IV. Posodobitev Regionalizacije krajinskih tipov
Navezava na cilje krajinske politike	<p>1.1 Preprečili bomo nadaljnje razvrednotenje krajine ter ohranili njeno prepoznavnost, privlačnost/potenciale za konkurenčen razvoj ter kakovost bivanja</p> <p>1.5 Skrbno bomo ravnali z vsemi krajinami</p> <p>2.1 Uresničili bomo obveze iz Evropske konvencije o krajini (2001) in iz Alpske konvencije (1991): Protokola "Varstvo narave in urejanje krajine" (2002)</p> <p>4.2 Pripravili bomo tipologijo/katalog krajin</p>
Navezava na poglavja krajinske politike	5.2 Katalog, tipologija krajin
Rezultat	<ul style="list-style-type: none"> • posodobljena in nadgrajena Regionalizacija krajinskih tipov • s tem bo pripravljena temeljno gradivo - osnova za vse preostale aktivnosti na področju urejanja krajine, vključno s pripravo sektorskih strateških aktov in programov • spletna aplikacija, zagotovljena javna dostopnost
Opis	<p>Izdela se posodobitev Regionalne razdelitve krajinskih tipov v Sloveniji. Tipologijo se nadgradi, tako da se vzpostavi kritičen odnos do sprememb, nastalih v zadnjih 20 letih, vključno s proučitvijo vzrokov za te spremembe in predlogom potrebnih ukrepov za preprečitev neželenih sprememb v prihodnje ter usmeritvami za varstvo in razvoj.</p> <p>Izdela se spletna aplikacija po vzoru katalogov/atlasov krajin v drugih evropskih državah, s katero se dostopa do opisov, vrednostnih ocen in usmeritev za poseganje v prostor na posameznih krajinskih območjih. Na ta način se ustvari osnova delovanja na področju varstva, upravljanja in načrtovanja krajine (vključno s presojanjem vplivov na okolje) in podlaga za preostala orodja, pri čemer pa to gradivo nikakor ne sme in ne more nadomestiti nujne vsakokratne analize krajine in pričakovanih sprememb v okviru prostorsko načrtovalskega procesa.</p>
Odgovorne institucije	<ul style="list-style-type: none"> • služba, pristojna za krajino (do njene vzpostavitve Ministrstvo za okolje in prostor- Direktorat za prostor, graditev in stanovanja) • Ministrstvo za okolje in prostor- Direktorat za okolje Ministrstvo za kulturo • Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano • Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo • UL, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo • Urbanistični inštitut RS
Časovni okvir	2020 -2024

Naziv akcije	V. Posodobitev nabora izjemnih krajin in njihovo formalno zavarovanje
Navezava na cilje krajske politike	<p>1.1 Preprečili bomo nadaljnje razvrednotenje krajine ter ohranili njeno prepoznavnost, privlačnost/potenciale za konkurenčen razvoj ter kakovost bivanja</p> <p>2.1 Uresničili bomo obveze iz Evropske konvencije o krajini (2001) in iz Alpske konvencije (1991): Protokola "Varstvo narave in urejanje krajine" (2002)</p> <p>4.2 Pripravili bomo tipologijo/katalog krajin</p>
Navezava na poglavja krajske politike	5.5 Zavarovana in posebna krajinska območja
Rezultat	<ul style="list-style-type: none"> • posodobljen nabor izjemnih krajin z usmeritvami za urejanje prostora • umestitev podatka o izjemnih krajinah (območja in usmeritve za urejanje) med javno dostopne podatke • ustvarjena podlaga za varovanje oz. ustrezno vzdrževanje najvrednejših krajinskih območij • podlaga za uvajanje sektorskih ukrepov za vzdrževanje kulturnih krajin
Opis	<p>Glede na spremembe slovenskih krajin, ki so se zgodile v zadnjih 20 letih, se posodobi nabor izjemnih krajin na nacionalni ravni ter ga uvrsti med javno dostopne in obvezujoče podatke v prostorskem načrtovanju, presojanju vplivov na okolje (krajino) in pri upravljanju. Oblikujejo in uveljavijo se merila za opredeljevanje izjemnih krajin na regionalni in lokalni ravni v okviru prostorskega načrtovanja. Razmere v slovenskem prostoru kažejo, da je v primeru teh majhnih, a za ohranitev prepoznavnosti slovenskega prostora zelo pomembnih območij, ki so večinoma zelo ogrožena, edini učinkovit pristop varstvo z uveljavitvijo režimov vzdrževanja teh krajin. Zato je potrebna nova pravna podlaga, ki bo aktualna za več resorjev (tudi za uveljavljanje sektorskih ukrepov pri upravljanju krajinskega prostora) in bo določala način priprave in sprejema ter oblikovanja režimov. Podatki o izjemnih krajinah (območja in usmeritve za urejanje) se uvrstijo v javno dostopno državno bazo podatkov.</p>
Odgovorne institucije	<ul style="list-style-type: none"> • služba, pristojna za krajino (do njene vzpostavitve Ministrstvo za okolje in prostor - Direktorat za prostor, graditev in stanovanja) • Ministrstvo za kulturo, • Ministrstvo za okolje in prostor • Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano • UL, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
Časovni okvir	2020 -2022

Naziv akcije	VI. Vzpostavitev sistema finančnih mehanizmov
Navezava na cilje krajinske politike	3.2 Povečali bomo odgovornost in aktivno vlogo države pri uveljavljanju EKK ter krajinske politike na vseh ravneh 4.4 Izhodišča krajinske politike bomo vključili v resorne politike/programe in zagotovili sinergijo resornih ukrepov 7.1 Izoblikovali bomo finančni okvir za urejanje krajine
Navezava na poglavja krajinske politike	5.6 Resorni razvojni programi in drugi dokumenti 7 Finančni mehanizmi
Rezultat	<ul style="list-style-type: none"> • Vzpostavitev javnega sklada za krajino. • Zagotovitev sredstev za izvajanje EKK in krajinske politike na vseh ravneh urejanja prostora. • Usmerjanje sektorskih finančnih mehanizmov tudi v izvajanje ustreznih ukrepov za rabo in vzdrževanje krajine, v ohranjanje tega naravnega vira in bivalnih kakovosti ter prepoznavnosti krajine.
Opis	<p>Oblikujejo se finančni mehanizmi za načrtovanje, varstvo in upravljanje krajine ter načini sodelovanja deležnikov (resorji, lokalne oblasti), npr. uveljavljanje javnega in/ali zasebnega financiranja ter drugih virov, kot so turistične takse ali dajatve, povezane z javnimi deli ter pogodbeno varstvo, skupne listine ipd. Primeri dobre prakse s področij kmetijstva in varstva narave se smiselno upoštevajo in nadgradijo tudi na drugih področjih upravljanja krajine. Za opredelitev ustreznih finančnih mehanizmov na vseh ravneh (državni, regionalni, lokalni) in v vseh relevantnih resorjih se pripravi ciljni projekt (npr. CRP), v katerem se analizirajo možnosti glede na organizacijske in pravne razmere, že uveljavljene mehanizme in tudi na podlagi analize tujih praks predlagajo systemske rešitve. Na ta način se vzpostavijo finančni mehanizmi za učinkovito varstvo, načrtovanje in upravljanje vseh krajin, vključno z urejanjem in vzdrževanjem javnih odprtih površin v naseljih.</p>
Odgovorne institucije	<ul style="list-style-type: none"> • služba, pristojna za krajino (do njene vzpostavitve Ministrstvo za okolje in prostor - Direktorat za prostor, graditev in stanovanja) • Ministrstvo za kulturo, Ministrstvo za okolje in prostor • Ministrstvo za finance • Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano • preostali resorji
Časovni okvir	2020 -2025

Naziv akcije	VII. Izobraževanje in ozaveščanje o pomenu (načrtovanja, varstva in upravljanja) krajine
Navezava na cilje krajinske politike	1.4 Prispevali bomo k oblikovanju boljše družbe 2.3 Krajina bo postala pomembna sestavina vseh ravni družbe in razvoja 5.1 Dvignili bomo pomen izobraževanja in ozaveščanja
Navezava na poglavja krajinske politike	6.1 Ozaveščanje 6.2 Izobraževanje in raziskovanje 6.3 Spodbujanje dobre prakse
Rezultat	<ul style="list-style-type: none"> • Promocija primerov dobre prakse na področju varstva, načrtovanja in upravljanja krajine ter uveljavitev Slovenije v evropskem prostoru. • Povečano zavedanje družbe o pomenu krajine in zavedanje, da je krajina rezultat delovanja številnih deležnikov. • Učinkovitejše vključevanje širše javnosti v procese na področju urejanja prostora. • Boljše razmere v prostoru kot rezultat kakovostnejšega strokovnega dela in učinkovitega delovanja vseh deležnikov.
Opis	<p>Vzpostavi se kontinuiran proces spodbujanja večjega zavedanja o pomenu krajine in o pomenu delovanja (vseh) v krajini, tako v strokovni kot širši javnosti. Izboljša se vključevanje krajinskih vsebin v izobraževalne procese ter tako zagotovi ustrezno mesto krajine v sistemu vrednot v družbi. Spodbujajo se delovanje strokovnih društev in zbornic ter medijske objave na to temo (opozarjanje na primere dobrih in slabih praks), vzpostavi se svetovanje kmetovalcem, vzdrževalcem javnih odprtih površin in drugim upravljavcem o pomenu krajine. Na ta način se poveča zavedanje o pomenu preišljenega delovanja in posledic neustreznih praks v širši družbi, o pomenu javnega interesa v urejanju prostora ter poudarja pomen vzdržnega, trajnostnega pristopa k iskanju optimalnih rešitev.</p> <p>Zagotovi se izobraževanje strokovne javnosti in seznanjanje z dobro prakso. Spodbudi se priprava raziskovalnih projektov na področju krajine ter urejanja prostora nasploh in s tem omogoči razvoj stroke, pri čemer je posebej pomemben prenos znanj v prakso.</p> <p>Uvede se nacionalna nagrada za kakovostno obravnavo krajine, ki šteje kot kandidatura za nagrado Sveta Evrope.</p> <p>Pripravi se protokol, v katere se določijo vsebine in postopki za izvajanje promocije.</p>
Odgovorne institucije	<ul style="list-style-type: none"> • služba za krajino (do njene vzpostavitve Ministrstvo za okolje in prostor- Direktorat za prostor, graditev in stanovanja) • Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport • UL, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo • DKAS • ZAPS
Časovni okvir	2020 -2025